

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ของนักเรียนโรงเรียนแกดำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
2. ทฤษฎีแนวคิดคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. วงจรคุณภาพ PDCA
5. บริบทเกี่ยวกับ โรงเรียนแกดำวิทยาคาร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ
7. กรอบความคิดในการวิจัย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีสาระสำคัญดังนี้
(จิระ งอกศิลป์, 2551 : 331-340)

1. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่สมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมือง ไทย และพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

2. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหลักการสำคัญดังนี้

- 2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
- 2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
- 2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- 2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
- 2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษา สำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

3. จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

- 3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 3.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
- 3.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
- 3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกัน

ในสังคมอย่างมีความสุข

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

4.1 ความสามารถในการสื่อสารเป็นความสามารถในการรับและส่งสารวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

4.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

4.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศเข้าใจความสัมพันธและการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

4.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง

เหมาะสมและมีคุณธรรม

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ดังนี้

- 5.1 รักชาติ ศาสนา กษัตริย์
- 5.2 ซื่อสัตย์สุจริต
- 5.3 มีวินัย
- 5.4 ใฝ่เรียนรู้
- 5.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 5.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 5.7 รักความเป็นไทย
- 5.8 มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

6. มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุลต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมอง และ ปัญหา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี 8) ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างไร เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกจากนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบเพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษาและ

การทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

7. ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติ ได้รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียน ในแต่ละระดับชั้นซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรมนำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

7.1 ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3)

7.2 ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย(ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – มัธยมศึกษาปีที่ 6)

8. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

8.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียนและอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจนักเรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

8.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีมีความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทรและสมานฉันท์โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน บริบทของ

สถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

8.2.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร

8.2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม

8.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญคนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

9. ระดับการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดเป็น 3 ระดับดังนี้

9.1 ระดับประถมศึกษา(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6)การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ทักษะการคิดพื้นฐาน การติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์และสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

9.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น(ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เป็นช่วงขั้นสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว มีทักษะในการคิดวิจารณ์ อดทน คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อ

9.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย(มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) การศึกษาระดับนี้เน้นการศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ทักษะเฉพาะด้าน สนองต่อความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ มุ่งพัฒนาตนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำและผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ให้เป็นมนุษย์ที่สมดุลทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ชีตมั่นในการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการความรู้ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน มีการกำหนดสาระมาตรฐานและตัวชี้วัดไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการเน้นให้เกิดกับผู้เรียนและสังคมไทยทั้ง 8 ประการ ซึ่งจะ แทรกอยู่ในทุก ๆ ส่วนของหลักสูตร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ 8 ประการเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้ประสบ ผลสำเร็จด้านการเรียนรู้ในปัจจุบัน และตลอดชีวิต ส่งผลให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่ดีของ สังคมไทย สังคมโลก เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 อย่างแท้จริง

ทฤษฎีแนวคิดคุณธรรมจริยธรรม คำนิยาม และคุณลักษณะ

1. ทฤษฎีคุณธรรมจริยธรรม

1.1 แนวทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psycho-Analytic Theory หรือ PA)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้เสนอโดย ซิกมันด์ ฟรอยด์(Freud) เชื่อว่าทารกเกิด มาพร้อมกับสัญชาตญาณพื้นฐาน 2 ประการ คือสัญชาตญาณแห่งชีวิต(Eros) และสัญชาตญาณ แห่งความตาย(Thanatos) ซึ่งสัญชาตญาณพื้นฐานทั้ง 2 ประการนี้เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดพลังงาน ทางจิต ซึ่งกระจายกันไปทำงานในระบบบุคลิกภาพ 3 ระบบคือ อิด(Id) อีโก้(Ego) และ ซุปเปอร์อีโก้(Super-Ego) ระบบบุคลิกภาพทั้ง 3 นี้ได้พัฒนาขึ้นมาพร้อมกัน แต่จะพัฒนาไป ตามขั้นตอน กล่าวคือ(จันง อาศิริวณิช. 2530 : 16-27)

อิด(Id) เป็นระบบที่ติดตามตัวทารกมาตั้งแต่แรกเกิด หน้าที่หลักของอิดคือ การใช้พลังงานจิตไปในการตอบสนองต่อความต้องการตามสัญชาตญาณ อิด(Id) ทำงานตาม หลักการแสวงหาความสุขให้กับทารก ขณะเดียวกันก็พยายามหลบหลีกสถานการณ์ที่จะก่อให้เกิด ความทุกข์แต่ในสภาพความเป็นจริงการทำงานของอิด(Id) อย่างเดียวไม่สามารถตอบสนอง ต่อความต้องการของทารกได้เสมอไป

อีโก้(Ego) จึงพัฒนาขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการคิดและการวางแผนตอบสนอง ความต้องการของอิด (Id) โดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง

ซูเปอร์อีโก้(Super-Ego) เป็นระบบที่สามของบุคลิกภาพ เรียกว่าเป็นระบบควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ซูเปอร์อีโก้(Super-Ego)พัฒนาขึ้นมาเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 3-6 ขวบ ในซูเปอร์อีโก้(Super-Ego) ยังมีระบบย่อยอีกสองระบบที่พัฒนาขึ้นมาควบคู่กัน ระบบหนึ่งเรียกระบบอีโก้ไอดีล (Ego-Ideal) เป็นระบบที่เด็กจดจำการกระทำที่พ่อแม่บอกว่าดี และควรกระทำไว้ อีกระบบหนึ่งเรียกว่า มโนธรรม(Conscience) เป็นระบบที่เด็กจดจำการกระทำที่พ่อแม่บอกว่าไม่ดี และไม่ควรกระทำไว้ ระบบย่อยทั้งสองระบบนี้จะคอยควบคุมการกระทำของเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เมื่อใดที่บุคคลทำให้สิ่งที่ดี อีโก้ไอดีล(Ego-Ideal) ก็จะให้รางวัล ทำให้บุคคลเกิดความภาคภูมิใจในตนเองแต่เมื่อใดที่บุคคลกระทำในสิ่งที่ไม่ดี มโนธรรม ก็จะลงโทษทำให้บุคคลเกิดความสำนึกผิดขึ้นมาจึงกล่าวได้ว่า ซูเปอร์อีโก้(Super-Ego) ช่วยให้เด็กสามารถควบคุมตนเองทางจริยธรรมได้ เหมือนกับที่พ่อแม่เคยควบคุมคนโดยใกล้ชิดมาก่อน ฟรอยด์เชื่อว่าการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กเริ่มจากช่วงเวลาที่เด็กกำลังพัฒนาอีโก้(Ego) ในช่วงเวลานี้เด็กต้องการที่พึ่งพาของพ่อแม่เป็นอย่างมาก และต้องการความรักจากพ่อแม่ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ ซึ่งมุ่งเน้นให้ครู มีความรักและความเมตตา รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนควบคุมตนเองได้

1.2 ทฤษฎีกระจ่างค่านิยม(Value Clarification Theory หรือ VC)

หลักการทฤษฎีสำคัญของทฤษฎีกระจ่างค่านิยม คือการช่วยบุคคลให้มีความกระจ่างแจ้งในค่านิยมที่ตนยึดถือหรือเชื่อว่าถูกต้องหรือควรจดจำ เป็นกระบวนการที่จะทำให้นักบุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น รู้จักสังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการที่จะช่วยให้นักบุคคลยอมรับความรู้สึกและความคิดด้วยตนเองภายในสถานการณ์กำหนดผลที่จะได้จากกระบวนการนี้จะเอื้อให้ความคิดกับการกระทำสอดคล้องและสัมพันธ์กัน เทคนิคที่ใช้ในการทำค่านิยมให้กระจ่าง คือการให้คำถามหรือกิจกรรมที่กระตุ้นให้แต่ละคนบอกความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมา รวมถึงการถามคำถามหรือวิเคราะห์ผลของพฤติกรรมที่แสดงออก พอสรุปได้ว่าทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ เพราะมีการใช้เทคนิคการกระตุ้นให้นักเรียนฝึกตั้งคำถามและหาคำตอบเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ ฝึกการค้นหาคำความจริงด้วยตนเองอย่างอิสระ

1.3 ทฤษฎีปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory หรือ BM)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีปรับพฤติกรรม คือ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นในอนาคต พฤติกรรมที่แสดง

ออกไปแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจจะมีแนวโน้มให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีกโดยเงื่อนไขของการเสริมแรง(Reinforcement) แต่ถ้าหากพฤติกรรมใดที่แสดงออกไปแล้วไม่เป็นที่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นมีแนวโน้มว่าจะไม่เกิดอีกภายใต้เงื่อนไขของการลงโทษ(Punishment) ซึ่งหมายถึงการให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจเพื่อลดหรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าหากต้องการให้เกิดพฤติกรรมใดก็ให้ใช้วิธีลงโทษ พอสรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ ซึ่งเชื่อว่านักเรียนที่มีแรงจูงใจมีความปรารถนาที่จะบรรลุความสำเร็จในการทำกิจกรรมมากกว่า นักเรียนที่ขาดแรงจูงใจนอกจากนั้นในแนวทางการศึกษาแบบบาไฮยังเชื่อในเรื่องของการแก้ไขและการขัดเกลาในสิ่งผิดและส่งเสริมการกระทำที่บริสุทธิ์ วาจาที่ซื่อสัตย์และความประพฤติที่งดงามที่นำยกย่องสรรเสริญ

1.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory: Sy)

หลักสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือเน้นที่ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่เกิดจากการเรียนรู้สำหรับการประเมินความถูกต้องความผิดของพฤติกรรม ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์เรียนรู้ได้ด้วยการสังเกตสิ่งแวดล้อม จากประสบการณ์ คำบอกเล่า และบันทึกข้อมูลความรู้จากเอกสารที่มนุษย์ได้เรียนรู้ ทั้งหมดนี้จะสามารถเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของตนได้ วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดของทฤษฎีนี้ คือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในรูปแบบของตัวอย่างและคำบอกกล่าว การที่มนุษย์ได้มีโอกาสได้สังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลของพฤติกรรมนั้นเขาจะสามารถคาดหมายทำนายเหตุการณ์อื่นๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ได้ฉะนั้นอิทธิพลสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กคือ ครู ครอบครัว เพื่อน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง คำบอกเล่าและสื่อมวลชนต่าง ๆ ตัวอย่างที่ดี หรือการกระตุ้นความสนใจที่ดี จะช่วยให้เด็กเลียนแบบได้ดี

สรุปได้ว่าทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ ซึ่งเน้นการสอนด้วยการเป็นแบบอย่าง โดยเริ่มต้นที่การสอนตนเองก่อนสอนผู้อื่น เน้นการปรับพฤติกรรมของครูผู้สอนให้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในจิตใจจนกลายเป็นเจตคติที่ดีงามสูงส่งก่อน แล้วแปลเจตคตินั้นไปสู่การปฏิบัติหรือการกระทำแล้วจึงค่อยๆ ประจักษ์กลายเป็นการเปลี่ยนแปลงในสังคม(ศลิธรรม ธนะภูมิ, 2530 : 339-341)

1.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ โคลเบอร์กพบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทางของเพียเจต์(Piaget)มิได้บรรลุจุดสมบูรณ์เมื่อนุคคลอายุได้ 10 ปี แต่มนุษย์ในสภาพปกติจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่อไปอีกหลายขั้นตอน จากอายุ 11-25 ปี และเชื่อว่าการจัดชั้น

พัฒนาการทางจริยธรรมนั้น จะต้องใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดียวกันนั้น โคลเบอร์ก ได้สรุปพัฒนาการทางจริยธรรมไว้ 6 ขั้นตอน โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 พัฒนาการเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก

ที่มา : จำนวน อาศิริวัจน์. 2530 : 26

1.5.1 ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์

ในระดับนี้ บุคคลสนองต่อกฎเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีผู้มีอำนาจเหนือตน และเลือกแสดงพฤติกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นคือ ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (The instrumental relativist orientation) ผู้มีจริยธรรมในขั้นนี้จะเลือกกระทำหรือละทิ้งสิ่งใดเพราะกลัวถูกลงโทษและยอมปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน การตัดสินใจที่ดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับพฤติกรรมนั้น ๆ ว่าทำไปกลัวจะถูกลงโทษหรือไม่ สรุปว่าขั้นนี้ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลหลักของการตัดสินใจ และในขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล(The instrumental relativist orientation) การเลือกการทำในสิ่งที่จะนำความพอใจให้ตนเองนั้น ตัดสินการกระทำตามใจตนเองมักเป็นไปในเชิงต้องการรางวัลจากผู้อื่น การทำในสิ่งที่เขาต้องการเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้การกระทำนั้นจะขัดกับผู้อื่น หรือความไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของสังคม และชอบการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน เช่น หนูจะขยันเรียนและจะสอบให้ได้ที่ 1 ถ้าแม่จะซื้อจักรยานให้หนู ในขั้นนี้บุคคลจะใช้การตอบสนองต่อความต้องการของตนเองเป็นเหตุผลหรือกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ

1.5.2 ระดับที่ 2 ตามกฎเกณฑ์

เป็นระดับที่กระทำไปตามความคาดหวังของผู้อื่น การคำหนิและการยกย่องชมเชยจากสังคมเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติ มีการทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตนระดับนี้ยังต้องการการควบคุมจากภายนอก แต่ยังสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา รวมทั้งสามารถแสดงบทบาทที่สังคมต้องการได้ ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือขั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ(The interpersonal concordance orientation) ผู้มีจริยธรรมขั้นนี้มุ่งที่จะทำให้ผู้อื่นพอใจ เพื่อให้เขายอมรับเข้าเป็นสมัครพรรคพวก ชอบคล้อยตามผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน ทำตามแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ยึดถือ สรุปว่าในขั้นนี้การยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลหรือเกณฑ์ในการตัดสินใจ(ทำตามที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบ) และขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม(The law and order orientations) บุคคลจะรู้บทบาทหน้าที่ของตนในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมตนจะต้องทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้หรือคาดหมายพฤติกรรมที่ถูกต้อง ให้ความเคารพกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้หรือความหมายพฤติกรรมที่ถูกต้อง ให้ความเคารพกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมตั้งไว้ความถูกต้องขึ้นอยู่กับสังคม โดยมีสังคมเป็นตัวกำหนดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง สรุปได้ว่าในขั้นนี้ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

1.5.3 ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์

เป็นระดับที่บุคคลมีจริยธรรมเป็นของตนเอง ระดับนี้มีการตัดสินใจข้อขัดแย้งโดยนำความคิดมาไตร่ตรองด้วยตนเอง แล้วจึงตัดสินใจไปตามความเห็นว่าจะมีความสำคัญมากกว่ากัน การยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมสากลที่กำหนดขึ้นเป็นที่ยอมรับในทุกสังคม ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (The social contract legalistic orientation) ผู้มีจริยธรรมชั้นนี้จะยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายแต่ยังเห็นว่าการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้เมื่อได้ใช้วิจาร์ณญาณด้วยเหตุผลที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ในชั้นนี้จะใช้สัญญาทางสังคมเป็นเหตุผลเป็นเกณฑ์การตัดสินใจ (ยอมรับชุมชนเห็นแก่ส่วนรวม) และชั้นที่ 6 หลักการยึดจริยธรรมสากล (The universal ethical principle orientation) ผู้มีจริยธรรมในชั้นนี้ถือเอาความถูกต้องจะต้องตัดสินใจด้วยจิตสำนึกที่สอดคล้องกับหลักจริยธรรมที่ตนเลือกแล้ว และมีความสมเหตุสมผลที่เป็นสากล โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมของสิทธิมนุษยชน ให้ความสำคัญในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน สรุปได้ว่าในชั้นนี้ใช้หลักจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลหรือเกณฑ์ในการตัดสินใจ

โคลเบอร์ก เชื่อว่าการพัฒนาการในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมจะพัฒนาไปตามขั้นจากขั้นที่ 1 ผ่านไปแต่ละขั้นไปจนถึงขั้นที่ 6 บุคคลจะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ ทั้งนี้เพราะว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงขึ้นไปจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความสามารถในการใช้เหตุผลขั้นต่ำก่อนแล้ว ต่อมาบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ จนสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่า ๆ ได้ดีขึ้น ส่วนบ่อเกิดของเหตุผลทางจริยธรรมนั้น โคลเบอร์กเชื่อว่าการพัฒนาจริยธรรมนั้นมีได้มาจากการรับรู้หรือจากการพรัาสอนของผู้อื่นแต่เป็นการผสมผสานกันระหว่างความรู้เกี่ยวกับบทบาทของคนที่ติดต่อผู้อื่นด้วย รวมทั้งข้อเรียกร้องและกฎเกณฑ์ของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจขัดแย้งกันแต่ในขณะเดียวกันก็ผลักดันให้บุคคลพัฒนาไปตามขั้นตอนในทิศทางเดียวกันเสมอ ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็ตาม

สรุปได้ว่าแนวคิดของ โคลเบอร์กเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเสริมสร้าง คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงนั้นจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนให้นักเรียนมีความสามารถในการใช้เหตุผลขั้นที่ต่ำก่อน และการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในระดับสูงยังจำเป็นต้องนำเหตุผลทางจริยธรรมนั้น ไปฝึกและปฏิบัติให้เกิดเป็นนิสัยเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แท้จริงต่อไป

1.6 ทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning Theory หรือ Mr)

แนวคิด : จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในด้านการตัดสินความถูกต้องความผิดของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาและอายุของบุคคล เพ็ญเจท์นักจิตวิทยาพัฒนาการชาวสวิสเซอร์แลนด์ เชื่อว่าจริยธรรมพัฒนาไปพร้อมกับพัฒนาการด้านเซวี่ปัญญาของบุคคล พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความเฉลียวฉลาดในการรับรู้ความสามารถในการทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ผู้ที่บรรลุถึงจริยธรรมระดับสูงสุด คือผู้เข้าใจหลักแห่งความยุติธรรม และการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเคารพอย่างเสมอภาคในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน เพ็ญเจท์จำแนกพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เด็กอายุแรกเกิดถึง 2 ขวบ เด็กในวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีแบบแผน แต่มีความต้องการทางกาย(สรีระ) ซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนอง โดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆทั้งสิ้น เมื่อเด็กมีพัฒนาการมากขึ้นก็จะเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม บทบาทหน้าที่ที่ตนพึงมีต่อบุคคลอื่น

ขั้นที่ 2 ยึดถือคำสั่ง พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 2-8 ปี เด็ก ๆ จะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ต้องทำตาม จึงมักมีพฤติกรรมการเล่นแบบ

ขั้นที่ 3 ขึ้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้จะอยู่ในช่วงอายุ 8-10 ปี เพ็ญเจท์เชื่อว่าเกิดพัฒนาการทางสังคมและประสบการณ์การมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนๆ ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกจะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็ก เช่น ความยุติธรรม หมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคล พัฒนาการของบางคนอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สอง โดยอาจสืบเนื่องจากการบีบบังคับอ้างผิดปกติของผู้เลี้ยงดูหรือจากสังคมรอบข้างหรืออาจเนื่องจากสาเหตุของการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้ คุณค่าทางจริยธรรมนี้จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีของเพ็ญเจท์มีความเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาสไฮในเรื่องของการใช้ความเข้าใจ ซึ่งบาสไฮเชื่อว่าการที่มนุษย์มีความเข้าใจนี้ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ ในขณะที่สัตว์ใช้สัญชาตญาณ แต่มนุษย์มีความเข้าใจแนวทางในการศึกษาค้นคว้านี้เชื่ออีกได้ว่า หากมนุษย์สามารถคิดกว้างออกไปอีก 1 ขั้น พวกเขาจะละความคิดที่เห็นแก่ตัวไป เป็นการคิดถึงความรอบคอบ ญาติพี่น้อง และถ้าเขาคิดกว้างออกไปอีก 1 ขั้นพวกเขาจะคิดถึงชุมชนสังคม ประเทศชาติของเรา และถ้าหากพวกเขาคิดออกไปให้กว้างออกไปอีกจนถึงขีด

สุด พวกเขาจะคิดถึงคุณธรรม สันติภาพอันเป็นสากล และความเป็นหนึ่งอันเดียวกันของโลกมนุษย์(กรมวิชาการ. 2526 : 119)

2. ความหมายของค่านิยม(Values)

ค่านิยมหรือคุณค่า (Values) มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายดังนี้ ฟิทเทอร์ (บิงอร ภูวภิรมย์ขวัญ. 2526 : 122 ; อ้างอิงจาก Feather.1975 : 4-5) กล่าวว่าค่านิยมเป็นสิ่งที่นิยมนำเชื่อถือไว้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ(Mode of conduct) หรือเป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ตนเองและสังคมเห็นสมควรยึดถือปฏิบัติ(End-state of Existence)มากกว่าวิถีปฏิบัติหรือเป้าหมายอย่างอื่น วูคัฟ(ลัวิน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 126 ; อ้างอิงจาก Woodruff. 1952) ให้ความหมายของค่านิยมว่าเป็นสิ่งที่บุคคลหรือสมาชิกในสังคมยึดถือและยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญสำหรับตน ยอมรับเอามาเป็นเป้าหมายมาตรฐานและอุดมคติในชีวิตตน โรคิช(ลัวิน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 127 ; อ้างอิงจาก Rokeach. 1968) ให้นิยามค่านิยมว่าเป็นความเชื่อที่แต่ละบุคคลยึดถือว่าควรปฏิบัติอย่างไร สิ่งใดมีคุณค่าหรือไม่มีคุณค่า เป็นมาตรฐานในการตัดสินใจใดสิ่งใดไม่ดี สำหรับในทัศนะของนักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิของไทย ได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้ดังนี้ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ราชบัณฑิตยสถาน(2524 : 441-412) ให้ความหมายค่านิยมว่า คือวิสัยสามารถของสิ่งใดก็ตามที่เชื่อว่าสนองความปรารถนาของมนุษย์ได้หรือคุณสมบัติของสิ่งใดก็ตามซึ่งทำในสิ่งนั้นเป็นประโยชน์น่าสนใจแก่บุคคลหรือกลุ่มค่านิยมขึ้นอยู่กับความเชื่อของมนุษย์อย่างหนึ่งซึ่งโดยเนื้อแท้ไม่มีบรรทัดฐานหรือประโยชน์อย่างใดเลยอาจเป็นที่ยอมรับว่ามีค่าสูงส่งได้เพราะมนุษย์เชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์กับตนนอกจากนี้ของอย่างเดียวกันอาจมีค่าสำหรับแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน จึงไม่สามารถวัดออกมาได้แน่นอนว่าของนั้นมีค่าอย่างไร ในทางสังคมวิทยานิยมใช้คำ “คุณค่า” หรือ “ค่านิยม” ให้หมายถึงสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง สาโรช บัวศรี(2527 : 8) ให้นิยามค่านิยมว่าเป็นสภาพหรือการกระทำบางประการที่เราเชื่อหรือนิยามว่าควรยึดถือหรือยึดมั่น หรือว่าควรกระทำหรือปฏิบัติเพื่อจะได้บรรลุถึงความมุ่งหมายของสังคมหรือตัวเอง เพ็ญแข ประจันปัจจนิกและอ้อมเดือน สดมณี(2529:14) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึงความรู้สึกร่วมที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การที่บุคคลมีค่านิยมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นแสดงถึงความรู้สึก ความพอใจ ทัศนคติ และความต้องการที่บุคคลมีต่อเรื่องนั้น และความพร้อมที่จะแสดงออกเพื่อสนองค่านิยมนั้นบุคคลจะขัดขวางและต่อต้านการกระทำที่ขัดต่อค่านิยมที่เขาถืออยู่ ค่านิยมจัดได้ว่า

เป็นแหล่งที่มาของพฤติกรรมของบุคคลทั้งด้านลบและด้านบวก ลัทซึนา สรวิวัฒน์(2544 : 66) กล่าวว่าค่านิยมหมายถึง ความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งเป็นผลให้บุคคลใช้เป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานที่นำมาประเมินหรือตัดสินใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลจากความหมายของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในและต่างประเทศกล่าวไว้ สรุปรวมกันได้ว่าค่านิยมหมายถึง ความคิด ความรู้สึกยอมรับนับถือความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญจึงยึดมั่นนำมาเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจ กำหนดแนวทางการกระทำ โดยปฏิบัติตามสิ่งที่ยึดถือเป็นหลัก ซึ่งเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัยและความเปลี่ยนแปลงของสังคม

สรุปค่านิยมหมายถึง ความเชื่อถือของบุคคลหรือสังคมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญสำหรับตน ยอมรับเอามาเป็นเป้าหมายมาตรฐานและอุดมคติในชีวิตตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงถึงความรู้สึก ความพอใจ ทศนคติและความต้องการที่บุคคลมีต่อเรื่องนั้น และความพร้อมที่จะแสดงออกเพื่อสนองต่อค่านิยมนั้น ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย

ซึ่งจะเห็นได้ว่าค่านิยมนั้นมีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านเจตคติของมนุษย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลโดยตรงดังนั้นการศึกษาเรื่องค่านิยมจึงมีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพราะค่านิยมเป็นพื้นฐานทางความคิดที่จะก่อให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ติดตามตัวบุคคลแต่ละบุคคลต่อไป

3. แนวคิดและทฤษฎีค่านิยมและการสร้างคุณลักษณะนิสัย

3.1 ทฤษฎีของโรทีช(Rokeach.1973 : 6) มีฐานคติเกี่ยวกับค่านิยม ดังนี้

3.1.1 ค่านิยมเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม สถาบันทางสภาพสังคมและบุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมนั้น

3.1.2 ผลแห่งค่านิยมจะแสดงออกมาทางทัศนคติและพฤติกรรมของสังคมนมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบ

3.1.3 ปริมาณของค่านิยมมีอยู่ไม่มากนักและอยู่ในข่ายที่จะปลูกฝังและศึกษา

3.1.4 ความแตกต่างของค่านิยมจะแสดงออกทางระดับ(Degree)มากกว่าทาง

อื่น

3.1.5 ค่านิยมอาจรวมกันเข้าเป็นระบบค่านิยมได้

3.2 ธรรมชาติของค่านิยมของโรทีช

3.2.1 ค่านิยมมีลักษณะยืดหยุ่น ไม่เปลี่ยนแปลงง่ายเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของคนกลุ่มหนึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนอื่นอีกสังคมหนึ่ง ค่านิยมจะมั่นคงถาวรได้นั้นเกิดจากการได้รับการอบรมมาแต่เยาว์วัย และเปลี่ยนแปลงยากสำหรับระดับค่านิยมที่มีความสำคัญมากตรงกันข้ามค่านิยมที่มีระดับความสำคัญน้อยก็จะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

3.2.2 ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบความสำคัญในการปลูกฝังค่านิยม บุคคลจะได้รับการอบรมสั่งสอนและได้รับการเน้นถึงความสำคัญของค่านิยมในแต่ละเรื่องแตกต่างกัน เช่น ความซื่อสัตย์ การรักษาน้ำใจกัน ต่างก็เป็นค่านิยมที่บุคคลได้รับมา แต่บางสังคมอาจให้ความสำคัญในเรื่องรักษาน้ำใจมากกว่าความซื่อสัตย์หรือในระหว่างความเป็นตัวเองกับความอ่อนน้อมเชื่อฟังผู้ใหญ่ บุคคลจะเปรียบเทียบระดับความสำคัญของค่านิยมต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่เขาได้รับตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้เขาค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะแยกพวกค่านิยมที่ได้รับจากการอบรมสั่งสอนมาอย่างเต็มที่แล้วจัดเป็นระดับสูงต่ำรวมเข้าเป็นระบบซึ่งภายในระบบที่แต่ละค่านิยมจะถูกจัดเรียงลำดับตามความสำคัญมากที่สุด ไปหาน้อยสุด

3.2.3 ค่านิยมเป็นลักษณะความเชื่อ โรทิสได้อธิบายว่า ค่านิยมคือความเชื่อที่สามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบคือ

- 1) ความเชื่อแบบพรรณนา(Descriptive Belief) เป็นความเชื่อที่สามารถทดสอบได้ว่าถูกต้องหรือไม่
- 2) ความเชื่อแบบประเมิน(Evaluative Belief) คือสามารถประเมินว่าสิ่งใดดีหรือ ไม่ดีเช่น เชื่อว่าการรับประทานผักมีประโยชน์ทำให้ร่างกายแข็งแรง
- 3) ความเชื่อแบบพรรณนากำหนดการ(Prescriptive Belief) เป็นความเชื่อที่มีทิศทางและเป้าหมายของการกระทำที่ถูกต้อง และตัดสินใจว่าจำเป็นหรือไม่จำเป็น เช่น เชื่อว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่เราต้องรักษาดี

4. ทฤษฎีพฤติกรรมด้านจิตพิสัยของเครทซ์โวล

การวัดค่านิยมเป็นการวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัยซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เราสามารถจำแนกพฤติกรรมของมนุษย์ทางด้านจิตพิสัยตามกรอบทฤษฎีของเครทซ์โวลและคณะ (ลิวัน สายยศและอังคณา สายยศ ; อ้างอิงจาก Krathwohl, 1964 : 128) ได้จำแนกพฤติกรรมด้านจิตพิสัยได้เป็น 5 ระดับคือ

4.1 การรับรู้(Receiving) เป็นขั้นแรกของการรับรู้สื่อก แต่ขั้นนี้ถ้าพูดตามจริงแล้วก็เหมือนกับขั้นความรู้ความเข้าใจการจัดจำแนกด้านสติปัญญา ถือเป็นการสัมผัสเบื้องต้นเพียง

ได้เห็นเท่านั้นจะเรียกว่าเป็นขั้นการจดจำสิ่งที่ได้รับการสัมผัสจากประสาทสัมผัสของเราก็ได้ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นคือ

4.1.1 การรู้จักหรือการยอมรับ(Awareness) เป็นพฤติกรรมขั้นแรกที่คุณรู้จักกับสิ่งเร้าว่ามันเป็นอะไร เป็นการรู้จักเบื้องต้นผิวเผินเท่านั้น ยังมองไม่เห็นความสำคัญเป็นเพียงการสังเกตเห็นปรากฏการณ์นั้นโดยปราศจากความสนใจ เช่น รู้จักสี รู้จักความงามในการแต่งกายด้วยเครื่องประดับ การจัดอันดับ สถาปัตยกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์

4.1.2 การตั้งใจที่รับรู้ (Willingness to Receive) ขั้นนี้เป็นขั้นเต็มใจหรือพอใจที่จะรับรู้มีความโอนอ่อนต่อสิ่งที่พบเห็นแต่เป็นเพียงการบังคับใจเท่านั้นเช่นการยอมรับอคติหรือวัฒนธรรมและปฏิบัติค่านิยมวัฒนธรรมนั้น ๆ ฟังผู้อื่นพูดด้วยความเต็มใจ อคติที่จะฟังอะไรให้จบ

4.1.3 การควบคุมและคัดเลือกที่จะรับรู้ (Controlled or Selected Attention) ความรู้สึกต่อเนื่องจากขั้นที่แล้ว ที่แตกต่างออกไปก็คือความรู้สึกที่จะบอกได้ว่าอะไรควรเอาใจใส่ อะไรไม่ควรเอาใจใส่เป็นการควบคุมความตั้งใจเพื่อค้นหาสิ่งเร้าที่ตนชอบซึ่งปะปนอยู่กับสิ่งอื่น เช่น การฟังดนตรีแล้วจำแนกเสียง ทำนองไปตามอารมณ์และความรู้สึกที่ต้องการ

4.2 การตอบสนอง(Responding) เมื่อขั้นแรกรับรู้สิ่งใด เกิดความพอใจแล้วและเลือกพอใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรียบร้อยแล้วจะถึงความรู้สึกขั้นนี้ ขั้นนี้เป็นขั้นที่มีจิตใจจดจ่อ นั่นคือการเกิดความรู้สึก ชื่นชอบกิจกรรมหนึ่งมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ความรู้สึกด้านนี้แบ่งได้ 3 ขั้นคือ

4.2.1 การยินยอมในการตอบสนอง (Acquiescence in Response) เป็นความรู้สึกขั้นเชื่อฟังหรือยินยอมที่จะทำ แต่อาจจะยังไม่พอใจเท่าไรนัก เช่น การทำตามระเบียบของสถานที่ความตั้งใจที่จะบังคับตนเองให้ร่วมกิจกรรมกับคนอื่น การทำการบ้านให้เสร็จ ฯลฯ

4.2.2 ความเต็มใจที่จะตอบสนอง(Willingness to Response) เป็นระดับความรู้สึกขั้นร่วมกิจกรรมด้วยความตั้งใจ ความร่วมมือทำตามความต้องการหรือด้วยความสมัครใจ เช่นมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของคน ร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มซึ่งเป็นสมาชิก แสดงความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ มีความสนใจในงานใดงานหนึ่งโดยอ่านรวบรวมทดลอง หรือค้นคว้าตอบข้อสงสัย ฯลฯ

4.2.3 ความพึงพอใจในการตอบสนอง (Sates Faction in Response) เป็นความรู้สึกพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมขั้นตอบสนองตอนแรก ๆ เป็นเพียงยินยอมและเต็มใจทำ แต่อาจจะไม่พึงพอใจก็ได้ ความรู้สึกในขั้นนี้จึงลึกลงไปอีก เป็นการยินยอมแบบเต็มใจ และพึงพอใจจนเกิดความสนุกสนานและเพลิดเพลิน ตัวอย่างเช่น การตอบสนองทางอารมณ์ให้เกิดความเพลิดเพลินและสนุกสนานในทางดนตรี ศิลปะและการสนทนาการต่าง ฯลฯ

4.3 การสร้างคุณค่าหรือค่านิยม (Valuing) ขั้นนี้เป็นความรู้สึกรู้คุณค่าของสิ่งของปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมซึ่งตนเองได้รับและซึมซาบมาตั้งแต่ต้น ความรู้สึกอันนี้อาจยอมรับหรือไม่ยอมรับคุณค่าก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาคุณค่าพฤติกรรมระดับนี้ค่อนข้างจะคงเส้นคงวาในการแสดงความรู้สึกและรู้ค่าสิ่งต่าง ๆ เจตคติเป็นความรู้สึกระดับนี้ แบ่งความรู้สึกออกเป็น 3 ชั้น

4.3.1 การยอมรับในคุณค่า(Acceptance of Value) ระดับนี้มุ่งหมายคุณค่าของปรากฏการณ์ พฤติกรรม วัตถุสิ่งของ ฯลฯ ในระดับความเชื่อ ซึ่งอาจให้ความหมายว่าเป็นการยอมรับทางอารมณ์ต่อข้อเสนอหรือคำสอนที่เขามีพื้นฐานอย่างเพียงพอ ตัวอย่างเช่น การแสดงความปรารถนาอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาความสามารถในการพูดและการเขียนอย่างมีประสิทธิภาพยอมรับว่าในชีวิตมนุษย์ควรมีการนับถืออะไรบางอย่าง รู้สึกว่าการมีเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต การแต่งงานที่ประสบความสำเร็จ การสูบบุหรี่ในอาคารเรียนเป็นการกระทำที่ไม่ดี

4.3.2 การนิยมชมชอบในคุณค่า(Preference for Value) ในระดับนี้ไม่เพียงแต่เป็นการยอมรับคุณค่าแต่เพิ่มความรู้สึกเอาใจใส่ในคุณค่าหรือค่านิยมนั้นเพิ่มขึ้นอีก เรียกว่าเป็นขั้นต้องการคุณค่าระดับนี้ ตัวอย่างเช่น แสดงความรับผิดชอบในการทำให้คนในกลุ่มที่พูดน้อยหันมาร่วมสนทนาด้วยแสดงความกล้าหาญในการตรวจสอบประเด็นต่าง ๆ ที่ยังเป็นปัญหาพร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหานั้น ๆ แสดงบทบาทที่กระตือรือร้นในกิจกรรม โดยหาความรู้แบบใหม่ ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในงานศิลปะต่าง ๆ การรับผิดชอบต่อการหาแง่มุมมาพิจารณาอย่างกว้างขวางในเรื่องนั้น ๆ เป็นต้น

4.3.3 การยอมรับหรือการสร้างคุณค่า(Commitment)หมายถึง ความเชื่อศรัทธาด้วยอารมณ์แน่นอน ผู้ที่มีความรู้สึกระดับนี้จะแสดงพฤติกรรมยี่คมั่นอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ยังพยายามทำให้ผู้อื่นคล้อยตามค่านิยมของตนเองด้วย ตัวอย่างเช่น ความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มที่เป็นสมาชิก การยอมรับบทบาททางศาสนาในชีวิตส่วนตัวและครอบครัว มีความจงรักภักดีต่ออุดมมุ่งหมายของสังคมอิสระ งดสูบบุหรี่ทันทีเมื่อเข้าบริเวณอาคารเรียนและ

ตกเดือนเมื่อเห็นผู้อื่นสูบบุหรี่บนอาคารเรียน

4.4 การจัดระบบคุณค่า (Organization) หลังจากที่คุณคิดได้สร้างค่านิยมของคนขึ้นมาแล้วก็พยายามนำค่านิยมนั้นมาจัดระบบให้เกิดระบบระเบียบขึ้น ลักษณะการจัดระบบคุณค่ามี 2 ลักษณะได้แก่

4.4.1 การสร้างความคิดรวบยอดของคุณค่า หรือสร้างมโนภาพของคุณค่า (Conceptualization of Value) เมื่อบุคคลได้สร้างคุณค่าหรือค่านิยมย่อย ๆ ของตนเองหลายคุณค่าก็จะเกิดการจัดระบบคุณค่าเหล่านั้นเป็นหมวดหมู่ให้ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างเช่น การพยายามบ่งชี้ลักษณะของศิลปินวัตถุที่เขาชื่นชอบ การอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ (รับผิดชอบต่อสังคม) การค้นหาและวิเคราะห์ถึงข้อตกลงเบื้องต้นที่เป็นเครื่องบอกคุณธรรม ฯลฯ

4.4.2 การจัดระบบคุณค่า(Organization of Value) เป็นการนำเอาหลาย ๆ คุณค่ามาจัดระบบเพื่อสร้างเป็นลักษณะภายในคนที่คงที่แน่นอน ตัวอย่างเช่น พัฒนาการวิธีการควบคุมความก้าวร้าวในรูปแบบที่ยอมรับกันทางวัฒนธรรม การยอมรับความจริงในด้านการปรับอารมณ์กับข้อจำกัดของความถนัด ความสามารถ ความสนใจและเงื่อนไขทางด้านกายภาพของเขาเอง

4.5 การสร้างลักษณะนิสัย(Characterization by Value Complex) เป็นการจัดคุณค่าที่มีอยู่แล้วเข้าเป็นระบบซึ่งคงที่แน่นอนภายในตัวบุคคลแต่ละคนคุณค่าที่ได้จากการจัดระบบนี้เป็นตัวควบคุมการแสดงออกของแต่ละบุคคลไปเป็นระยะเวลาเป็นการปรับตนให้สอดคล้องกับวิถีทางตามระบบการบูรณาการของความเชื่อ ความคิด เจตคติ ทำให้เกิดเป็นลักษณะนิสัยแบ่งได้เป็น 2 ชั้น

4.5.1 การสร้างลักษณะนิสัยชั่วคราว(Generalized Set) เป็นการที่บุคคลสามารถรวบรวมและจัดลำดับความสำคัญของเรื่องราวที่ตนจะแสดงออกอย่างแน่นอนและได้ผล การรวบรวมและจัดลำดับในเจตคติ ค่านิยม ความเชื่อนี้สำคัญอย่างมากต่อการแก้ปัญหา นำสติปัญญามาสัมพันธ์กับคุณลักษณะนี้มีความสำคัญต่อบุคคลในการกำหนดวิธีการแก้ปัญหา นำสติปัญญามาสัมพันธ์กับคุณลักษณะการรวมระบบคุณค่า ทำให้ความพร้อมที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นตามมาในสถานการณ์นั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อแก้ไขตัดสินใจให้สอดคล้องกับหลักการและเชื่อมั่น ในความสามารถที่จะทำให้อาชีพสำเร็จ เช่นการดำรงชีวิตด้วยคุณธรรมใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อหาคำตอบ มีความเชื่อมั่นตนเองที่จะเอาชนะได้

4.5.2 การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นระดับความรู้ลึกขั้นสุด ยอดของกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายใน ซึ่งถือระดับเป็นการสร้างคุณลักษณะที่รวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่มารวมเป็นลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์แบบ เช่น การมีปรัชญาชีวิตที่แน่นอน การดำรงชีวิตด้วยคุณธรรมการยึดอุดมการณ์ประชาธิปไตย นิสัยรักความสะอาดเกิดจากการเห็นคุณค่าของความสะอาดแล้วพยายามจัดระบบระเบียบ ความเป็นอยู่ให้เรียบร้อยจนเกิดเป็นนิสัย

สรุปแนวคิดในการสร้างค่านิยม เนื่องจากค่านิยมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความเชื่อเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรม ถูกปลูกฝังตามสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน เป็นสิ่งที่ถาวร ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย การอบรมเด็กตั้งแต่เยาว์วัยจึงเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นการปลูกฝังเพื่อให้ซึมซาบในเรื่องที่ติงามตั้งแต่วัยเด็กจะได้มีพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ติดตัวไป การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเริ่มตั้งแต่การรับรู้ การตอบสนองกับสิ่งที่รับรู้ การสร้างคุณค่าหรือค่านิยม การจัดระบบคุณค่า และการสร้างลักษณะนิสัย ถ้าเด็กได้รับปัจจัยป้อนที่ดีตั้งแต่เริ่มต้นจะส่งผลต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ

5. คุณลักษณะศึกษา คุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย

“คุณลักษณะศึกษา” เป็นคำที่แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Character education” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและคล้ายคลึงกับ “moral education” และ “Virtue education” คำเหล่านี้มักจะใช้แทนกันและใช้ในความหมายเดียวกันในเชิงการจัดการศึกษาหรือกระบวนการจัดเวลาทางสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมและความคิดที่ติงามตามอุดมคติที่สังคมพึงประสงค์ คุณลักษณะศึกษาหมายถึงกระบวนการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มุ่งพัฒนาความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่ดีในบุคคลเพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีต่อไป นิยามข้างต้นชี้ให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนมีขอบข่ายครอบคลุมแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และพฤติกรรมตามกรอบของค่านิยม จารีตประเพณี คุณธรรม ศีลธรรมตามหลักศาสนา มาตรฐาน กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคมตลอดจนสภาพในอุดมคติที่ควรจะเป็นทั้งในระดับบุคคล คือ ในเด็กและเยาวชนตลอดจนในระดับสังคมและประเทศต่อไป (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 25)

คุณลักษณะที่ดีของคนไทยที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดในมาตรฐานการศึกษาชาติคือ คุณธรรมและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก โดยคนไทยต้องมีการดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต คุณลักษณะที่พึงประสงค์แบ่งออกเป็น 3 ด้าน

ได้แก่คุณลักษณะด้านคุณธรรม คุณลักษณะด้านสังคม และคุณลักษณะด้านการเรียนรู้

1. คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่าง ๆ และหากยึดชุดของคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2543 ; อ้างถึงในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 25) พบว่าคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมี 4 ชุด ได้แก่

1.1 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสามารถพึ่งตนเองและความมีวินัย

1.2 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง เช่น ฉันทะ ความรับผิดชอบ ความสำนึกในหน้าที่และความกตัญญู

1.3 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือดักเตือนให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความมีสติและรอบคอบ และความตั้งใจให้ดี

1.4 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใด ๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เช่น ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน การไม่เห็นแก่ตัว การไม่เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น ความอะลุ่มอล่วยด้วยดีที่ยออาสัย

2. คุณลักษณะด้านสังคม หมายถึง คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีกิริยามารยาท การปรับตัว การตรงต่อเวลา ความสุภาพ การมีสัมมาคารวะ การพูดจาไพเราะ และความอ่อนน้อมถ่อมตน

3. คุณลักษณะด้านการเรียนรู้

6. แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดี

Berkowitz(2006 ; อ้างถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 26)เสนอว่า คุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ควรใช้การเพิ่ม โปรแกรมหรือกิจกรรมเข้าไปในโรงเรียน หากแต่ควรปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของโรงเรียนและการดำเนินชีวิตในขณะที่ Michigan State University Extension(2005 ; อ้างถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

2551 : 26) ได้เสนอแนวทางการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของเด็กและเยาวชนของมูลนิธิจริยธรรมโจเซฟิน(Josephine Institute of Ethics) โดยจัดเป็นโครงการต่าง ๆ ที่พัฒนาจริยธรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนตามโรงเรียนและองค์กรต่าง ๆ ทั่วประเทศโดยมีชุดกิจกรรมที่เรียกว่า “Character Counts” ที่ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กในช่วงอายุต่าง ๆ 5 ช่วง ได้แก่ 4-6 ปี 6-9 ปี 9-11 ปี 11-13 ปี และวัยรุ่น โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ(six pillars of character) ที่มุ่งสร้างเสริมให้เกิดกับนักเรียน ได้แก่ความซื่อสัตย์ ความเคารพผู้อื่น ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม การดูแลเอาใจใส่เกื้อกูล และความเป็นพลเมืองที่ดีอย่างไรก็ตาม Gholar (2005 ; อ้างถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

2551 : 25) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยจัดเป็นศูนย์คุณลักษณะศึกษาเพื่อการศึกษาและสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน นอกจากนั้นยังเน้นการเสริมสร้างการยอมรับตนเอง(Self-esteem) ให้แก่เด็กแนวคิดดังกล่าวเน้นการพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมทั้งทางสติปัญญา (Cognitive area) ในด้านความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะที่ดี ตลอดจนการพัฒนาด้านจิตใจ (Affective area) ของนักเรียนซึ่งจะส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติตนของเด็ก แนวทางนี้หมายรวมถึงการบูรณาการการสอนและการสอดแทรกเรื่องคุณลักษณะที่ดีในการสอนวิชาต่าง ๆ ให้กับนักเรียน กิจกรรมที่บูรณาการและสอดแทรกเข้ากับหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนปกติเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กมีลักษณะให้เด็กได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) การแสดงบทบาทสมมติ(Role playing) กิจกรรมที่เน้นการคิดสร้างสรรค์(Creative learning) และกลยุทธ์ต่างๆ ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดระหว่างบุคคล สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะของเด็กนั้น Character Education Partnership(2005 ; อ้างถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 27) เสนอว่าไม่สามารถระบุวิธีการใดวิธีการหนึ่งได้อย่างเฉพาะเจาะจงว่าจะมีประสิทธิภาพในการจัดคุณลักษณะศึกษาแต่มีหลักการสำคัญ 11 ประการ ในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ควรยึดถือ ประกอบด้วย

หลักการที่ 1 ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับค่านิยมเชิงจริยธรรม โดยทำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการมีจริยธรรมเป็นคุณสมบัติของคนดีหรือคนที่มีคุณลักษณะที่ดี

หลักการที่ 2 ให้นิยามคำว่า”คุณลักษณะให้เข้าใจง่าย โดยรวมความหมายในเชิงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเข้าเป็นองค์ประกอบของคุณลักษณะต่าง ๆ

หลักการที่ 3 ใช้วิธีการพัฒนาคุณลักษณะที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาตนเอง โดยตรง อย่างรอบด้าน และมีประสิทธิภาพ

หลักการที่ 4 สร้างเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

หลักการที่ 5 เปิดโอกาสและจัดประสบการณ์การแสดงผลออกให้ทางคุณธรรมให้แก่ นักเรียน

หลักการที่ 6 ผนวกการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนเข้ากับหลักสูตรวิชาการใน ที่ สอน

หลักการที่ 7 พยายามส่งเสริมแรงจูงใจในตัวนักเรียน

หลักการที่ 8 จัดให้บุคลากรทางการศึกษามีโอกาสพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเช่นเดียวกับที่พัฒนานักเรียน

หลักการที่ 9 ส่งเสริมการเป็นผู้นำในด้านคุณธรรมของนักเรียนและให้การสนับสนุน การจัดคุณลักษณะศึกษาอย่างต่อเนื่อง

หลักการที่ 10 จัดให้สมาชิกในครอบครัวชุมชนส่วนรวมในการสร้างคุณลักษณะที่ดี ให้แก่นักเรียน

หลักการที่ 11 ประเมินคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียนทั้ง โรงเรียนและการดำเนินการ ของบุคลากรของโรงเรียนในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียน

Ryan(2002 ; อ้างอิงถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 27) เสนอ แนวทางการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ(The Six E's of Character Education) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การยกตัวอย่างและปฏิบัติเป็นแบบอย่าง(Example) แนวทางการยกตัวอย่างของการ ประพฤติ ปฏิบัติที่สะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนประพฤติดนเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเพื่อยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี พร้อมผลของการปฏิบัติให้ เกิดความเข้าใจ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเพื่อให้นักเรียนเห็นด้วย การปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีคือการยกตัวอย่างที่ดีที่ผู้สอนสามารถเห็นและเลียนแบบการ กระทำ ความประพฤติต่างๆ ได้โดยตรง

2. การสอนอธิบายให้รู้จักใช้เหตุผล(Explanation) ต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการ พัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน จากเดิมที่ควบคุมความประพฤติโดยเน้นการท่องกฎแล้วปฏิบัติ ตามกฎโดยขาดเหตุผลมาเป็นการใช้อธิบายให้รู้จักใช้เหตุผลและผลในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์หรือสนทนาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี พร้อมอธิบายเหตุผล

ประกอบเพื่อสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมอันสะท้อนถึงคุณลักษณะของเด็ก
ออกมา

3. การเชิญชวนให้ทำความดี (Exhortation) การชี้แนะเชิญชวน โดยใช้การเสริมแรง
ทางบวกควบคู่กับการพัฒนาความกล้าหาญเชิงจริยธรรม (Moral courage development) โดย
ให้กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่อายหรือกลัวที่จะทำในสิ่งที่ควร

4. การจัดสิ่งแวดล้อมเชิงคุณธรรม เชื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่มีสิ่ง
ช่วยให้อัปยศในทางเสื่อม โดยเฉพาะในห้องเรียนซึ่งเป็นสังคมย่อยเล็กๆ ที่นักเรียนจะต้องสร้าง
ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ครูสามารถจำลองสังคมใหญ่ภายในห้องเรียนได้ สร้างบรรยากาศเชิง
คุณธรรม

5. การจัดประสบการณ์ (Experience) การเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสสังคมภายนอก
อย่างจริงจังนอกโรงเรียนจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ซึมซับแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างพึง
ประสงค์

6. การคาดหวังความเป็นเลิศ (Expectations of Excellence) การวางเป้าหมายของ
ตนเองของเด็ก เป็นเสมือนการกำหนดหลักชัยในการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองให้ดีขึ้น
ขึ้นไป

Educational Materials Center (2003 ; อ้างถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
2551 : 25) เสนอกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) ของการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อ
พัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนไว้ 10 ประการ โดยแยกการปฏิบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ ออกเป็น 4
กลุ่ม รายละเอียดมีดังนี้

กลุ่มที่ 1 การนำหลักสูตรคุณลักษณะศึกษาเพิ่มเติมเข้าไปกับความรู้อันครูสอนและ
สนับสนุนการเข้าใจคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างแท้จริง โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ
ประกอบด้วย

แนวทางที่ 1 เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจากสถานการณ์ต่าง ๆ
ที่เหมือนชีวิตจริงที่มีโอกาสได้พบ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตอบสนองต่อสถานการณ์
นั้นๆ อย่างหลากหลาย

แนวทางที่ 2 ทำให้คุณลักษณะศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือที่นำนักเรียนไปสู่เป้าหมายใน
การเรียน ไม่ใช่ นำคุณลักษณะศึกษาเข้ามาเพิ่มจากการเรียนการสอนปกติ

แนวทางที่ 3 จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้สะท้อนตนเองและกิจกรรมการเรียนแบบ
ร่วมมือ เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาคุณลักษณะการยอมรับตนเองและผู้อื่นอย่างสมดุล

กลุ่มที่ 2 การจัดกิจกรรมการสอนทักษะต่าง ๆ ให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

แนวทางที่ 4 คือ ให้นักเรียน ได้ฝึกฟังและทำความเข้าใจความเชื่อของผู้อื่นและเคารพ ในความคิดของผู้อื่น ซึ่งหมายรวมถึงการยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นด้วย

แนวทางที่ 5 จัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะ โดยใช้กิจกรรมกลุ่มการเรียนรู้แบบ ร่วมมือ เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้การวางแผน การจัดกิจกรรมและสะท้อนผลที่ได้จากการจัด กิจกรรมร่วมกัน

กลุ่มที่ 3 การจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพในตัวเองและการยอมรับตนเอง ของนักเรียน แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

แนวทางที่ 6 จัด โอกาสให้นักเรียน ได้กำหนดสัญญากับตนเอง ในการพัฒนา คุณลักษณะต่าง ๆ

แนวทางที่ 7 จัด โอกาสที่ช่วยให้นักเรียนเชื่อมั่นในตนเอง

กลุ่มที่ 4 การจัดกิจกรรมที่เปิด โอกาสให้นักเรียนช่วยสังคม

แนวทางที่ 8 จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างทัศนคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีให้แก่ นักเรียน

แนวทางที่ 9 จัด โอกาสการเรียนรู้เพื่อรับ ใช้สังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียน ได้ อุทิศหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

แนวทางที่ 10 ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและ เยาวชนกล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักการและแนวปฏิบัติในการจัดคุณลักษณะศึกษาเพื่อพัฒนา คุณลักษณะที่ดีของเด็กนักเรียนและเยาวชนแบ่งออกได้เป็น 4 แนวทาง (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 29)

แนวทางที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรวิชาเฉพาะเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและ เยาวชนคือ วิชาหลักพลเมืองซึ่งหมายถึงวิชาสำคัญหรือวิชาบังคับที่จัดให้นักเรียน ได้เรียนรู้ คุณลักษณะและการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี โดยจัดให้มีหลักสูตรวิชาดังกล่าวแยกต่างหาก จากกลุ่มสาระวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรปกติ

แนวทางที่ 2 การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปกับเนื้อหาวิชา ต่าง ๆ เป็นการสอดแทรกการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปในการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ วิชาโดยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้างพัฒนาให้เหมาะสมเป็น

การบูรณาการการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีกับการจัดการเรียนรู้ปกติให้กับนักเรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

แนวทางที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง กิจกรรมที่จัดนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชาแต่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรหรือส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนและเป็นกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 4 การจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน แตกต่างจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรตรงที่กิจกรรมพิเศษจะจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามวาระไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง หรือการให้สัญญากับตนเองหรือสาธารณชนในการพัฒนาตนเอง โดยกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ อาจเป็นกิจกรรมที่ให้สถาบันที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน เช่น สถาบันครอบครัว โดยให้พ่อแม่ผู้ปกครองปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนเมื่ออยู่ในครอบครัว หรือสถาบันศาสนา สามารถใช้สถานที่เพื่อกำกับติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีของเด็กในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเป็นแรงกระตุ้นผลักดันให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

7. แนวคิด หลักการ และกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะ

จากผลการวิจัยของสุวิมล ว่องวานิช และคณะ(2549 ; อ้างถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 30)

1. การสร้างตัวแบบ/ผู้นำ การพัฒนาคุณลักษณะต้องมีการสร้างแบบที่ดี ทั้งพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ หรือบุคคลตัวอย่างในสังคม
2. การพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอื่น ๆ ให้เป็นวิถีชีวิต มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ ดอกย้ำให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการสอดแทรกอยู่ในชีวิตการเรียน การปฏิบัติงาน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และคนกับธรรมชาติโยงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมวัฒนธรรมกับการเรียนการสอน
3. การพัฒนาตัวตนของนักเรียน ด้วยการจัดพื้นที่สร้างสรรค์และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ทักษะภาพ และการปฏิบัติตนตามความเชื่อตามแนวทางที่ตนเองคิดสร้างสรรค์ และอยู่ในบริบทของการทำความดี มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม ให้เด็กมีการปฏิบัติและพัฒนาตนเองอย่างเข้าใจความหมายเห็น

บทบาทและคุณค่าของตนเองมากขึ้น

4. การสร้างระบบค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็น ได้ชัดเจนว่าแก่นของเด็กไทยคืออะไร ต้องประพฤติและปฏิบัติตนอย่างไร กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชีวิตและสิ่งดีที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ทำให้เด็กมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับเปลี่ยนจริยธรรม เช่น การสำรวจพฤติกรรม การปฏิบัติตนของตนเองในแต่ละวัน และต้องยอมรับว่าค่านิยมต้องมาจากตัวแบบที่ดี

5. การสร้างระบบค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็น ได้ชัดเจนว่าแก่นของเด็กไทยคืออะไร ต้องประพฤติและปฏิบัติตนอย่างไร กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาชีวิตและสิ่งดีที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ทำให้เด็กมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับเปลี่ยนจริยธรรมเช่น การสำรวจพฤติกรรม การปฏิบัติตนของตนเองในแต่ละวัน และต้องยอมรับว่าค่านิยมต้องมาจากตัวแบบที่ดี

6. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กและเยาวชนต้องสอดคล้องกับลักษณะของโรงเรียน ธรรมชาติ บริบท และช่วงวัยของเด็ก

7. การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และซึมซับวิธีคิดและการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันผ่านกระบวนการเป็นธรรมชาติในระบบของชุมชน

8. โรงเรียนต้องมีนโยบายที่ไม่เน้นวิชาการอย่างเดียว โรงเรียนมีครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงดึงชุมชนเข้ามาสร้างชุมชนที่สร้างสรรค์ชี้ให้เห็นปัญหาของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อบุตรหลาน

9. ต้องมีการสร้างแนวร่วมมีเครือข่ายที่ช่วยเสริมกำลังใจให้เด็กทำความดีเล็ก ๆ ที่ได้รับการพัฒนาทำให้เขาดีไปแล้ว ก็มีเด็กรู้ใหม่เรื่อย ๆ ต้องสร้างเครือข่ายการให้รางวัลไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเพียงแต่คำชมก็ได้

จากแนวคิดและหลักการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนข้างต้นสรุปเป็นกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะ ได้ดังนี้(คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 30)

1. กลยุทธ์การสร้างนโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาคุณลักษณะ โดยการให้ความสำคัญกับองค์กรฐานรากของสังคม คือสถาบันครอบครัวและสถานศึกษาในฐานะแกนกลางการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์และการรวมพลังจากการเชื่อมประสานทุกภาคส่วนของสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ตั้งแต่ระดับบุคคล เช่น ควรมีการทำคนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและช่วยอบรมตักเตือนโดยผู้อาวุโสระดับกลุ่มบุคคล เช่น การรวมตัวจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณลักษณะระดับองค์กร เช่นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้าน

คุณลักษณะผ่านสื่อมวลชน การลดการเสนอข่าวความรุนแรง เป็นต้น

2. กลยุทธ์การปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน ทั้งนี้กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์เสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น ๆ ต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วางนโยบาย และวางแผนการเสริมสร้างคุณลักษณะอย่างมีระบบ มีกลไกนำแผนสู่การปฏิบัติ และมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาแผนงานในช่วงต่อไป พันธกิจที่สำคัญคือ การดำเนินงานโดยความร่วมมือกับสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา องค์กรเอกชน มูลนิธิและสถาบันอื่นในสังคม เพื่อการประสาน ส่งเสริม สนับสนุน ให้โรงเรียน/สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้ได้ โรงเรียน/สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะที่สามารถขยายผลต่อไปได้

3. กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนอย่างมีระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการวิจัยสำรวจความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณลักษณะ การวางแผนและการออกแบบกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ การดำเนินการตามแผนการพัฒนาคุณลักษณะ การติดตามกำกับผลการดำเนินงานตามแผนงานรวมทั้งการประเมินคุณภาพประสิทธิผล ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแผนงานกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ

4. กลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้(Learning organization)ประกอบด้วย กลยุทธ์การสอดแทรกการเรียนรู้เข้าไปในปฏิบัติงานจริง การจัดประชุมเกี่ยวกับอนาคต เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย การสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และการสนับสนุนอย่างจริงจังโดยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำ

5. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างกระแสสังคมให้เกิดสำนึกสาธารณะเชิงคุณธรรม จริยธรรมอันเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน รวมทั้งการสร้างกระแสสังคมให้เกิดการเชื่อมประสาน เสริมหนุน และการขยายเครือข่ายองค์กรภาคีในด้านการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง

6. กลยุทธ์การวิจัยและการจัดการองค์ความรู้ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน เช่น การวิจัยพัฒนานวัตกรรมการจัดการความรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา คุณลักษณะการวิจัยนำร่องเพื่อพัฒนารูปแบบ/กิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมจริยธรรม

หล่อหลอมให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ผ่านสถาบันทางสังคม การวิจัยเพื่อสืบค้นและจัดทำแผนที่นักเรียน/โรงเรียน/สถานศึกษาที่มีคุณลักษณะ

อรุณ จันทวานิช เลขานุการสภาการศึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา(สทศ.) กล่าวถึงการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยว่า สทศ. ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย ซึ่งเป็นงานส่วนหนึ่งในโครงการวิธีการเรียนรู้ของคนไทย โดยเริ่มโครงการมาในสมัยที่ นายปลอด อดิเรกสาร ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลงานด้านการศึกษา ขณะนั้นได้ผลสรุปจากการทำวิจัยในโครงการแบ่งเป็น 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2551 : 30)

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยมี 2 ลักษณะได้แก่

1.1 คุณลักษณะรวมคือ ลักษณะที่คนไทยควรมี มี 9 ประการดังนี้

1.1.1 มีความใฝ่รู้

1.1.2 ความกตัญญูและจิตสาธารณะ

1.1.3 ความสามารถด้านการวิเคราะห์และสังเคราะห์

1.1.4 วินัยในตนเอง

1.1.5 ความเอาใจต่อชุมชน

1.1.6 ความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม

1.1.7 ฉันทะและวิริยะในการทำงาน

1.1.8 มีความสามารถในการปรับตัว

1.1.9 มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม

1.2 คุณลักษณะเฉพาะคือ คนไทยควรมีลักษณะเฉพาะที่อาจแตกต่างจากชนชาติอื่น

ดังนี้

1.2.1 มีความสามัคคี

1.2.2 ประณีประนอมและรู้จักให้อภัย

1.2.3 อดกลั่น

1.2.4 เมตตากรุณา

1.2.5 ละเอียดต่อการทำชั่ว

1.2.6 มีความรักและยึดมั่นในสัจจะ

1.2.7 กล้าหาญทางจริยธรรม

1.2.8 รับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน

1.2.9 รักและยึดมั่นในอิทธิธรรม

2. ยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย มี 9 ประการ

2.1 เสริมความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นให้กับระบบครอบครัว

2.2 เสริมสร้างความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นให้กับสมาคมร่วมวัย

2.3 สร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกการเรียนรู้แบบคั้งเคิมในชุมชน

2.4 สร้างและส่งเสริมองค์กรเรียนรู้สมัยใหม่ในชุมชน

2.5 จัดหรือสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือประเภทการปลูกฝังคุณค่าและ

ประวัติบุคคล

2.6 สนับสนุนและส่งเสริมรายการที่สร้างคุณค่าและการสร้างแบบอย่างที่ดีที่พึงประสงค์ผ่านสื่อมวลชน

2.7 เสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบันศาสนา

2.8 ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน

2.9 เสริมสร้างความเข้มแข็งและเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชน

3. การพัฒนาคุณลักษณะตามช่วงวัย การจะสร้างหรือปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยทั้งคุณลักษณะร่วมและคุณลักษณะเฉพาะควรใช้หลักคิด 4 ประการ ประกอบด้วย

3.1 หลักพัฒนาการในช่วงวัย 3-5 ปี คุณลักษณะที่ควรปลูกฝังคือ การรู้จักควบคุม อารมณ์ การรู้จักถูก/ผิด ในช่วงนี้ครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด ในช่วง 6-11 ปีควรปลูกฝังในเรื่องการใฝ่เรียน ความรับผิดชอบ การมีวินัยและรู้จักประหยัดซึ่งช่วงนี้โรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดและในช่วง 12-19 ปี ควรปลูกฝังในเรื่องอัตลักษณ์ทางสังคมและทางเพศ ช่วงนี้เพื่อนจะมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดนอกจากนี้สื่อยังมีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนมากขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่วัยอนุบาลถึงวัยรุ่น

3.2 ความเป็นไทย ความเป็นไทยถือเป็นต้นทุนทางสังคมทำให้ทุกศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับการปลูกฝังเท่าที่ควร

3.3 ความรู้ทันโลก หมายถึงความสามารถในการวิเคราะห์และการมีความคิดสร้างสรรค์

3.4 การแก้ไขจุดอ่อนของสังคมไทย เช่น ความมีวินัยการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เป็นต้น ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้ วัยอนุบาล 3-5 ปี เด็กควร

ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ถูกคิดและความสามารถในการควบคุมอารมณ์ได้ วัยเรียน 6-11 ปี เด็กควรได้รับการพัฒนาให้ความเพียรพยายามในการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น มีวินัย ประหยัด มีคุณธรรม จริยธรรม และควบคุมตัวเองได้ และวัยรุ่น 12-19 ปี เยาวชนวัยรุ่นควรพัฒนาให้มี อคติทัศนคติทางเพศและจิตลัทธิทางสังคมที่มีความรับผิดชอบพร้อมไปกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ใฝ่เรียนใฝ่รู้

สรุปในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์จำเป็นต้องอาศัย กลยุทธ์ในการพัฒนา ต้องรู้คุณลักษณะของคนไทยโดยรวมจึงจะสามารถวางกรอบและทิศทางการพัฒนานักเรียนตามวัตถุประสงค์ได้

6. แหล่งที่มาของระบบค่านิยม

สาโรช บัวศรี(ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2543 : 128 ; อ้างอิงจาก สาโรช บัวศรี. 2524)กล่าวว่า การเรียนรู้เน้นการเริ่มที่ความจำเป็น(Need)หรือความต้องการ(Desire) เมื่อเกิดความต้องการแล้ว ขั้นต่อไปก็ทำให้เกิดความชื่นชอบหรือความสนใจตามมา ความชื่นชอบนี้จะกระตุ้นให้มีความนิยมชมชอบหรือเข้าใจในคุณค่า สิ่งนี้ก็จะกลายเป็นค่านิยม(Value) ขึ้นมา และยังได้อ้างคำสอนในพระพุทธศาสนาจาก “ปฏิจกสมุปบาท” ว่าความรู้สึกรักของคนที่สำคัญเริ่มจากการได้สัมผัสกระตุ้นให้เกิดความรู้สึก ความรู้สึกกระตุ้นให้เกิดความอยากได้ ความอยากได้กระตุ้นให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น อันนี้ก็คือนิยมนั่นเอง การที่คนยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดก็เพราะเขามองเห็นความสำคัญ มองเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ความดี - ความไม่ดี ความถูก - ความผิด ความปรารถนา - ความไม่ปรารถนา ฯลฯ จึงเป็นการมองเห็นคุณค่าเป็นสำคัญค่านิยมเกิดขึ้นเพราะบุคคลมีศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดการกระทำหรือปฏิบัติตามมา ศรัทธาคือความเชื่อความเลื่อมใสที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เห็นว่าดีมีประโยชน์สามารถช่วยชีวิตเราได้ คนจะลงมือทำอะไรก็เพราะมีความเชื่อว่าสิ่งที่ทำไปนั้นมีประโยชน์มีผลดีต่อตนเองความเชื่อจึงเป็นแรงจูงใจให้คนทำสิ่งต่าง ๆ ความเชื่อนี้อาจเป็นความเชื่อภายนอก หรือเป็นความเชื่อในตนเอง ความเชื่อต่อสิ่งภายนอกอาจเป็นสิ่งที่ตนเองนับถือว่าเป็นสิ่งที่มีอำนาจอันอาจลดบั่นกาลให้ชีวิตมีความสุขความเจริญ เช่น พระรัตนตรัย เพทเจ้า เทวดานูรภัย เป็นต้น ส่วนความเชื่อในการกระทำของตนเองเช่น เชื่อว่าเมื่อคนทำดีย่อมได้รับผลกรรมดี ทำสิ่งชั่วก็ได้รับผลกรรมชั่ว ความเชื่อในตนเองจะทำให้เกิดกำลังใจที่จะทำงานได้สำเร็จ(ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2531: 89 ; อ้างอิงจาก สมเด็จพระญาณสังวร. 2531)

จากแนวความคิดนี้แสดงว่าค่านิยมเกิดจากความเชื่อของบุคคล เกิดจากความศรัทธาต่อสิ่งที่มีประโยชน์แก่ตน ค่านิยมของแต่ละคนจึงแตกต่างกันไปแหล่งใหญ่จึงเป็นครอบครัว

โรงเรียน เพื่อนสนิท และสื่อต่าง ๆ สถาบันครอบครัวเป็นสิ่งเกิดของค่านิยมอีกแห่งในสถาบันครอบครัวจะมีพ่อแม่หรือญาติระดับต่าง ๆ พ่อแม่จะพยายามให้การเรียนรู้แก่ลูกว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ลูกก็จะจดจำไว้และพิจารณาสังเกตดูสิ่งที่พ่อแม่สั่งสอน ถ้าตรงกับความรู้สึกสรีรภาพของตนเองก็จะยึดถือไว้ เช่น สอนให้เป็นคนเมตตา ซื่อสัตย์ ไม่พูดโกหก ไม่เห็นแก่ตัว ฯลฯ จะสังเกตเห็นได้ว่าครอบครัวที่มีเมตตากรุณา ลูก ๆ มักจะมีความเมตตากรุณาด้วยเพราะได้รับรู้ ได้สัมผัส ได้กระทำงานเห็นคุณค่า จึงยึดถือตามที่พ่อแม่ได้ทำได้ปฏิบัติ พ่อเด็กเข้าโรงเรียนผู้มีบทบาทสำคัญอีกคนคือครู ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียน ถ้าครูสอนให้นักเรียนรู้และกระทำแต่สิ่งดี ๆ นักเรียนก็จะเป็นคนดี มีค่านิยมทางคืออยู่กับตัวครูและโรงเรียนมีอิทธิพลต่อค่านิยมเด็กมาก จะสังเกตเห็นได้จากบางโรงเรียน เด็กชอบช่วยเหลือคนอื่น แต่บางโรงเรียนชอบใช้ความรุนแรง ทั้งนี้เป็นผลจากครูและโรงเรียนนั่นเองที่ปลูกฝังค่านิยมทางดีและไม่ดีให้แก่เด็กนักเรียนอีกอย่างคือเพื่อนเป็นตัวสำคัญในการเสริมความเชื่อศรัทธาให้เกิดค่านิยมแตกต่างกัน โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นจะเป็นวัยที่เอาอย่างเพื่อน ดังนั้นเพื่อนส่วนใหญ่ศรัทธาอะไรมักจะคล้อยตามถ้าได้กลุ่มเพื่อนที่มีค่านิยมทางดีก็จะเป็นเด็กดีไปด้วย แต่ถ้าไปอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่มีค่านิยมในทางไม่ดีก็จะพลอยเป็นคนไม่ดีไปด้วย เราจะเห็นอยู่บ่อยว่าเด็กบางกลุ่มชอบทำบุญช่วยเหลือคนบำเพ็ญกุศลแต่เด็กบางกลุ่มเล่นการพนัน คติของเสพคติทั้งหลายเพราะมองเห็นคุณค่าแตกต่างกันที่สำคัญในปัจจุบันอยู่อย่างหนึ่งคือ สื่อ เช่นหนังสือ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ เป็นตัวแพร่สิ่งดี สิ่งไม่ดี หลาย ๆ อย่าง คนบางคนพิจารณาเลือกไม่เป็นก็จะเป็นอันตรายเพราะสื่อเป็นตัวเสนอเป้าให้แก่คน การเกิดความรู้สึกศรัทธาของแต่ละคนขึ้นอยู่กับพิจารณาตัดสิน ถ้าบางคนมีจิตใจสูงจะตัดสินใจอย่างหนึ่ง ถ้ามีจิตใจต่ำจะตัดสินยอมรับอีกอย่างหนึ่ง การให้เด็กสัมผัสกับสื่อทั้งหลายจึงควรระวัง ผู้ใหญ่จะต้องคอยชี้แนะในสิ่งที่ดีที่งาม จึงจะสร้างค่านิยมที่ดีได้จะเห็นว่าค่านิยมที่สร้างสมมาตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ ในสถาบันครอบครัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง เป็นคนสำคัญในการให้ความรู้และปลูกฝังอยู่ประจำ จะสอนว่าอะไรที่ว่ดี อะไรที่ว่ไม่ดี อะไรที่ว่ถูก อะไรที่ว่ผิด อะไรที่ควร อะไรที่ไม่ควร สิ่งเหล่านี้ปลูกฝังมาตั้งแต่เล็ก สะสมตกผลึกมาเป็นของตนเอง เมื่อเข้าโรงเรียนมีครูมีเพื่อน ได้พบเห็นสื่อลักษณะต่าง ๆ ก็เกิดการเรียนรู้เพิ่มอีกแต่ก็จะนำเอาค่านิยมพื้นฐานที่รับจากครอบครัว มาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งและจะเกิดการเพิ่มค่านิยมขึ้นเรื่อย ๆ เป็นของตนเอง โดยหลักการแล้วค่านิยมแต่ละคนนั้นจะเปลี่ยนแปลงยากมีความคงทน(ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543 : 128-130)

สรุปแหล่งที่มาของค่านิยมเริ่มต้นจากการเรียนรู้ที่ควรเริ่มที่ความจำเป็น(Need) หรือ

ความต้องการ(Desire)เกิดความชื่นชอบหรือความสนใจตามมา ซึ่งจะกระตุ้นให้มีความนิยมชมชอบหรือเข้าใจในคุณค่า เกิดศรัทธาต่อสิ่งนั้นซึ่งเป็นสิ่งที่มีประโยชน์แก่ตน ก็จะกลายเป็นค่านิยม(Value) ค่านิยมเกิดจากความเชื่อของบุคคล ค่านิยมของแต่ละคน แตกต่างกันไป ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนสนิทและสื่อต่าง ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญต่อพฤติกรรมด้านค่านิยมของเด็กนักเรียน เด็กมีเวลาอยู่ที่บ้านมากกว่าโรงเรียน เมื่อมาโรงเรียนเด็กจะเจอเพื่อน ครู สื่อต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมค่านิยมของเด็ก เด็กจะซึมซาบโดยไม่รู้ตัวตามสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ เช่น ปัจจุบันการส่งเสริม การปลูกฝังในสิ่งที่ดีงามให้กับเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ความร่วมมือจากทุกฝ่าย แบบอย่างที่ดีในสังคม การส่งเสริมและยกย่องคนดี การให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัว การให้ความสำคัญต่อระบบการศึกษา จึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อพฤติกรรมด้านค่านิยมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนต่อไป

วิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research)

เป็นการวิจัยที่มีคุณลักษณะหลายประการแตกต่างไปจากการวิจัยแบบปกติทั่วไป เช่น กระบวนการที่ใช้สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์มีพันธะกรณีระหว่างนักวิจัยกับชุมชน ครอบคลุมการดำเนินงานกำหนดขึ้นโดยกลุ่มบุคคลในพื้นที่วิจัย จุดเน้นของการวิจัยเริ่มต้นเป็นหลัก โดยทำให้คนมีคุณค่ามีความภูมิใจในการกระทำ เป้าหมายของการวิจัยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของกลุ่มคนในพื้นที่ตามเงื่อนไขที่เหมาะสมและตามความจำเป็น เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนถึงแม้ว่าแต่ละคนจะแตกต่างในด้านพื้นฐาน ทักษะ และโครงสร้างทางสังคม แต่นักวิจัยเชื่อมั่นในความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ของคน จึงต้องการให้คนเหล่านั้นมีส่วนร่วมโดยนักวิจัยจะไม่กำหนดกรอบตายตัว แต่ผ่อนสั้นผ่อนยาวตามลักษณะของชุมชน ใช้วิธีการดำเนินการที่เรียบง่ายซึ่งคนในชุมชนรู้จักคุ้นเคยและมีทางเลือกหลากหลาย นักวิจัยมองชุมชนอย่างองค์รวมในลักษณะประสานสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ตามมาตรฐานเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ ข้อมูลที่ศึกษา มีลักษณะเป็นนามธรรม ค่านิยม ความรู้สึก และความพอใจของคนในชุมชน การดำเนินการใช้หลักประชาธิปไตยโดยให้กลุ่มคนในพื้นที่มีการตัดสินใจร่วมกัน มีการสร้างกำลังและอำนาจในการคิดและการต่อรองให้ได้รับความสำเร็จในสิ่งที่คนในชุมชนอยากทำส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งตนเอง ผู้ได้รับผลประโยชน์ต้องเป็นผู้ลงมือกระทำหรือมีส่วนร่วมในโครงการประสบผลสำเร็จ ผลลัพธ์ที่ได้ไม่เน้นวัตถุ แต่เน้นความสามารถของคนในชุมชน เน้นการเรียนรู้และความพอใจของผลที่

ได้รับ(พันธทิพย์ ราสุตร. ม.ป.ป. : 60-63)

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน สังคม ระบบอุตสาหกรรม และองค์การต่าง ๆ แต่มีน้อยมากในงานด้านการศึกษา ซึ่งมีอยู่บ้างเมื่อครูแต่ละคนทำการแก้ปัญหาในชั้นเรียนหรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใน โรงเรียนของตนเอง การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต้องมีการทำความเข้าใจที่ชัดเจนร่วมกับชุมชนและสังคม และมีจุดเน้นของการวิจัยที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเป็นอิสระหรือมีส่วนร่วมกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม การวิจัยในลักษณะนี้มักจะเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและอาจจะเก็บข้อมูลเชิงปริมาณร่วมด้วยก็ได้(Creswell. 2002 : 609) จะเห็นได้ว่าการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้นำแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพประยุกต์ใช้โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยมีส่วนร่วมกันแสวงหารูปแบบหรือวิธีการแก้ปัญหาของตนเน้นการพัฒนาความสำคัญในการวิเคราะห์วิจารณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และชีวิต ตลอดจนเปลี่ยนแปลงสภาพ โครงสร้างและความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมของตนให้ดีขึ้น และเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำวิจัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเป็นการคืนอำนาจการตัดสินใจให้กับประชาชนอย่างสมบูรณ์แบบ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์การจากภายนอกทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษาหรือเป็นผู้ประสานงานเพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ บรรลุเป้าหมายตามที่คนในสังคมนั้นต้องการและเกิดความพึงพอใจ

1. จุดมุ่งหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีจุดหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพองค์การประชาชน ชุมชน และชีวิตครอบครัว(Creswell. 2002 : 609) โดยมีสาระที่สำคัญ คือการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อส่งเสริมจุดมุ่งหมายของความเสมอภาคและความเป็นประชาธิปไตยเปิดกว้างให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเกิดความร่วมมือในการตัดสินใจ มีความเห็นร่วมกันทั้งในฐานะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์การและเป็นผู้ร่วมกระทำกิจกรรมการวิจัยบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ในทางการเมืองการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังมีจุดเน้นที่การกระจายอำนาจทางการเมืองไปสู่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการออกแบบและกำหนดวิธีการปฏิบัติใน โครงการวิจัยนั้น การร่วมกันปฏิบัติในการดำเนินการวิจัยเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการวิจัยรูปแบบนี้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคลในการวิจัยจะทำให้คนส่วนใหญ่เกิดความเข้าใจที่ดีในรายละเอียดและทำให้เกิดข้อปฏิบัติที่ชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่การควบคุมวิถีชีวิตใน ส่วนที่เกี่ยวข้องตลอดจนวิธีการที่จะต้องปฏิบัติทั้งหมด(Merriam. 2002 : 138-139)

เมื่อพิจารณาบทบาทของนักวิจัยจะพบว่า นักวิจัยมีบทบาทเป็นสมาชิกในบางด้านขององค์กร เป็นผู้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการของวิจัยในองค์กรนั้น โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กร นักวิจัยจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งในสถานะภาพของสมาชิกในองค์กรและการเป็นนักวิจัย บทบาทเหล่านี้จะกำหนดให้นักวิจัยต้องพัฒนาข้อสรุปที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง(Valid Conclusions) เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนในองค์กร และเกิดความพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น (Schutt. 1996 : 432,584)

2. ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีรูปแบบที่แตกต่างกันและมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น การวิจัยโดยมีชุมชนเป็นฐาน(Community-Based Inquiry) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมือ (Collaborative Action Research) การวิจัยปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Critical Action Research) เป็นต้น คุณค่าของการวิจัยแบบนี้คือ กระบวนการของความร่วมมือ (Creswell. 2002 : 609) ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1)การวางแผน 2)การปฏิบัติ 3)การสังเกต 4)การสะท้อนผลการปฏิบัติ และ 5)การปรับปรุงแผนเพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไป จนกว่าจะได้รูปแบบงานที่พึงพอใจ ซึ่งต้องมีความยืดหยุ่นสูงและไม่ควรกำหนดเวลาในการวิจัยหรือกิจกรรมไว้ล่วงหน้า รวมทั้งตระหนักถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านว่ามีความสำคัญ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าภูมิปัญญาของนักวิชาการ (สมอาจ วงศ์ชมทอง. 2536 : 5 ; อ้างถึงใน ประพิณ วัฒนกิจ. 2542 : 140)

เคมีส และวิลคินสัน(Creswell. 2002 : 609-610)ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้ 6 ประการคือ

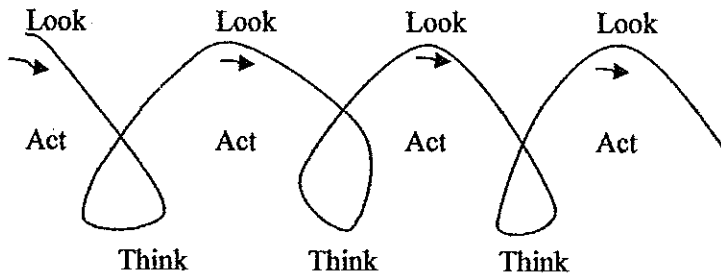
1. เป็นกระบวนการทางสังคมที่นักวิจัยมีเจตนาขยายความสัมพันธ์ของบุคคลแต่ละบุคคลกับบุคคลอื่น ๆ เพื่อทำความเข้าใจว่าแต่ละบุคคลสร้างความสัมพันธ์หรือพฤติกรรมผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร
2. รูปแบบของการวิจัยเน้นการมีส่วนร่วม หมายความว่าแต่ละคนจะเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ตนทำ แล้วเสนอความรู้และความคิดเห็นสู่บุคคลอื่น รวมทั้งผลักดันให้เกิดการกระทำร่วมกัน
3. เป็นความร่วมมือในการปฏิบัติร่วมกัน เพราะการวิจัยจะมีความสมบูรณ์ต้องเกิดจากการกระทำของผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีการปฏิบัติเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชน หรือสร้างความรู้ให้กับองค์กรทางสังคม เพื่อลดความไม่สมเหตุสมผล ความล้มเหลว และความไม่ยุติธรรม

ในการปฏิบัติ หรืออาจปฏิสัมพันธ์ที่ไม่น่าพอใจ

4. การดำเนินงานไม่มีการบังคับ ทุกคนมีอิสระจากกฎเกณฑ์ที่ไม่มีเหตุผลและโครงสร้างที่ไม่ยุติธรรม ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาตนเอง
5. ช่วยให้ผู้คนที่เกี่ยวข้องมีความเป็นอิสระในตัวเองจากข้อกำหนดต่าง ๆ เช่น สื่อภาษาและกระบวนการทำงาน เป็นต้น
6. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน ได้อีกโดยการพิจารณาผลที่สะท้อนกลับและเหตุผลที่เหมาะสม เพราะเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่การปฏิบัติ

3. วิธีการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วิธีการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกันกับการวิจัยปฏิบัติการหลายประการจึงขอสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการ ดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) เป็นรูปแบบของการแสวงหาความรู้ความจริงอย่างเป็นระบบโดยผู้ที่ปฏิบัติมีส่วนเกี่ยวข้องการใช้เทคนิคกระบวนการวิทยาศาสตร์เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานของตน (Gall Others. 1999 : 468) ลักษณะของการวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาคำตอบของปัญหาต่างๆไปในระดับย่อยหรือระดับท้องถิ่น โดยอาจศึกษาจากกลุ่มเฉพาะเล็ก ๆ ซึ่งการวิจัยลักษณะนี้ไม่เคร่งครัดในกฎเกณฑ์และรูปแบบเหมือนกับวิธีการวิจัยตามปกติการวิจัยเป็นสิ่งที่มีความหมายเป็นงานวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อเชื่อมโยงสิ่งที่ได้จากข้อค้นพบที่มีคุณภาพจากข้อมูลการวิจัยเข้ากับประสิทธิผลของระบบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยนั้น (Fryer Feather. 1994 : 230) และใช้ข้อค้นพบนั้นไปปรับปรุงหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพิจารณากระบวนการวิจัยปฏิบัติการจะพบว่า มีลักษณะเป็นเกลียวของการคิดการพิจารณาและการกระทำซึ่งเรียกว่า “เกลียวปฏิสัมพันธ์(Interacting Spiral)” ซึ่งเสนอไว้โดยสตริงเกอร์(Creswell. 2002 : 610) ประกอบด้วย 3 ระยะ คือ ดูว่ามีปัญหาอะไร(Look) คิดพิจารณา(Think)และลงมือปฏิบัติ(Act)ซึ่งรูปแบบลักษณะนี้จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่จำเป็นต้องเป็นแนวเส้นตรง กระบวนการทั้งหลายสามารถเกิดขึ้นได้ซ้ำอีกและจะมีการปรับปรุงกระบวนการและการให้ความหมายในขั้นตอนต่อไป ดังนั้นตอนที่แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 เกลียวปฏิสัมพันธ์ (Interacting Spiral)

แหล่งที่มา: Creswell. 2002 : 610

เครสเวลล์ (Creswell. 2002 : 614) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับการวิจัยปฏิบัติการดังนี้

1. มีจุดเน้นไปสู่การนำไปปฏิบัติ
2. การดำเนินการวิจัยมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. เป็นความร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยและผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต (Dynamic Process) ของเกลียวปฏิสัมพันธ์ ที่มี

กระบวนการย้อนกลับและนำไปสู่การพัฒนาขั้นต่อไป (Back and Forth) จากผลสะท้อนของสิ่งที่
ที่เป็นปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการปฏิบัติ

แม้ว่าการวิจัยปฏิบัติการและการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะมีลักษณะร่วมกันหลายประการแต่มีข้อแตกต่างที่สำคัญคือ การวิจัยปฏิบัติการมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นเพื่อนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นระเบียบวิธีวิจัยจึงต้องการมาตรฐานทางทฤษฎีที่มากเพียงพอต่อการนำไปใช้และการนำไปปฏิบัติ ส่วนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เบื้องต้นเพื่อสร้างความรู้และกระตุ้นประชาชนธรรมดา ซึ่งกระบวนการนี้มีการประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีอำนาจและการไร้อำนาจของบุคคลในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเหล่านี้มีสิทธิที่มีเสียงในการกำหนดนโยบายหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเอง โดยเน้นความร่วมมือที่ทุกคนมีอำนาจอย่างเท่าเทียมกันทั้งตัวผู้วิจัย ผู้ให้ข้อมูล และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนกระบวนการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นพลวัต มีความยืดหยุ่นในการดำเนินการสูง

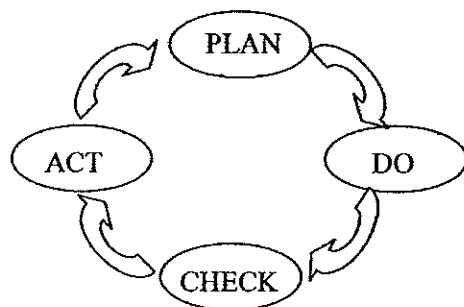
และเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุก ๆ คนที่เกี่ยวข้องซึ่งพันธุทิพย์ รามสูตร (มปป. : 42-43) ได้เสนอกระบวนการของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การเตรียมชุมชน เพื่อที่จะให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาคกัน
2. อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน เพื่อเตรียมนักวิจัยในท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดการประชุมชน รูปแบบของผู้นำการสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์
3. กำหนดรูปแบบการวิจัย โดยกลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการวิจัย เช่นการพิจารณารายละเอียดปัญหาทั่วไปที่ชุมชนได้เลือกขึ้นมา การจำแนกออกเป็นปัญหาย่อย ๆ เพื่อที่จะสามารถทำการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วน กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ ต้องการเครื่องมือที่จะใช้ รูปแบบคำถาม วิธีการถาม กลุ่มและขนาดของตัวอย่าง เป็นต้น
4. ลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล
5. ประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูล กลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันประมวลผลและสรุปข้อมูลให้ข้อสังเกตหรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ วิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้น เขียนสรุปสิ่งที่พบออกอย่างกว้าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะประกอบ
6. หาหรือข้อค้นพบกับชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอคืนต่อชุมชน ให้มีโอกาสดูตรวจสอบและแก้ไขให้เกิดความถูกต้อง ตลอดจนทำการวิเคราะห์ สรุปประเด็นหรือชี้แนะประเด็นสำคัญให้แก่กลุ่มนักวิจัย
7. วางแผนชุมชน โดยการอบรม กลุ่มที่ทำหน้าที่วางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้รวมทั้งมีความสามารถในการจัดการประชุมชนด้วย โครงการที่กลุ่มวางแผนเขียนขึ้นนี้ จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอขอรับการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง
8. นำแผนไปปฏิบัติโดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนองค์กรประชาชนต่าง ๆ ในชุมชนมาร่วมปฏิบัติตามแผนที่จัดวางขึ้น จากพื้นฐานข้อมูลที่เป็นผลมาจากการศึกษา ร่วมกัน
9. ติดตามกำกับและประเมินผลในชุมชน โดยกลุ่มนักวิจัยร่วมกับชุมชนข้อควรพิจารณาในการเลือกชุมชนเป้าหมายควรมีเกณฑ์ที่ชัดเจนในการคัดเลือก มีการพิจารณาศักยภาพของชุมชน และศึกษาข้อมูลที่สำคัญของชุมชนนั้นมาก่อน การเข้าสู่ชุมชนต้องทำ

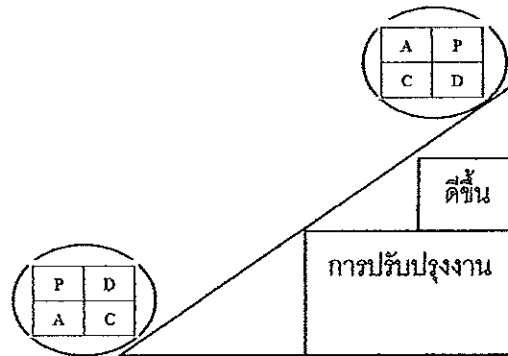
ความรู้จักชุมชนหาความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างความคุ้นเคยกับบุคคลผู้นำชุมชน และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนการเลือกทีมักวิจัยท้องถิ่นที่สามารถเข้าร่วมกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ตลอด โครงการ จากนั้นนักวิจัยร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่นจะทำการเก็บข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นหลังจากทำการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลเสร็จแล้ว ต้องนำข้อมูลเหล่านั้นเสนอให้ชุมชนรับทราบ มีการแนะนำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนทำการพัฒนาทัศนคติของประชาชนให้รู้จักการทำงานร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องการทำการวิจัย จัดกิจกรรมการวิจัยขนาดเล็กเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะในการทำการวิจัยซึ่งทุกคนจะต้องเกี่ยวข้องตลอดกระบวนการในการพัฒนาเลือกปัญหาที่จะทำการวิจัยซึ่งปัญหานั้นต้องสามารถจะหาคำตอบมาแก้ปัญหาได้ จากนั้นจึงหาทางเลือกและวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในขั้นตอนต่อไปจะมีการวางแผนการวิจัย การวางแผนการปฏิบัติ การกำกับดูแล ติดตามความก้าวหน้า การประเมินผล การเขียนรายงานการวิจัย ถ้าการดำเนินการประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ประชาชนในชุมชนนั้นสามารถนำกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกลับมาใช้ใหม่ โดยไม่ต้องมีนักวิจัยจากภายนอกมาช่วยดำเนินการและเป็นการเริ่มต้นวงจรต่อไปของกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของชุมชนนั่นเอง

PDCA (Deming Cycle)

เป็นวงจรของการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง(Continuous Improvement) PDCA มีชื่อเรียกว่า วงจรเดมมิง (Deming Cycle หรือ Deming Circle)

ภาพที่ 2 แสดงความต่อเนื่องของวงจรเดมมิง
แหล่งที่มา : กิตติวัฒน์ สิริเกษมสุข และคณะ (2552 : 2)

ภาพที่ 3 แสดงการทำงานของวงจรเดมมิ่ง
แหล่งที่มา : กิตติวัฒน์ สิริเกษมสุข และคณะ(2552 : 2)

หลักการบริหาร โดยวงจรคุณภาพ PDCA เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของหลักและ
ทฤษฎีของการบริหารทั้งหลาย ที่อาจมีรายละเอียดต่างกันบ้างตามจุดเน้นในแต่ละทฤษฎี แต่มี
หลักการขั้นตอนการดำเนินการอย่างเดียวกัน ดังนี้ สมศักดิ์ คงเที่ยง (2544 : 177)

1. ขั้นการวางแผน(Plan)หมายถึง การคิดหาทางเลือกล่วงหน้าที่ดีที่สุดในการใช้
ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด โดยการดำเนินขั้นตอนอย่างมีระบบแบบ
แผนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การวางแผนจึงเป็นการหาคำตอบไว้ล่วงหน้าว่าทำอะไร
ทำไม ทำอย่างไร ที่ไหน และให้ใครทำ
2. ขั้นลงมือทำ(DO)เป็นการดำเนินการตามแผนที่วางไว้ตามขั้นตอน กับการ
ประสานงานกับฝ่ายบริหารและฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง
3. ขั้นตรวจสอบหรือประเมิน(Check) การตรวจสอบผลงาน ประกอบด้วยการติดตาม
ตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน ตามที่กำหนดเปรียบเทียบกับเป้าหมาย ประชุมพบปะเพื่อ
รายงานความคืบหน้าในการปฏิบัติ และประมวลข้อคิดเห็นและข้อผิดพลาดต่าง ๆ และสรุปผล
เพื่อดำเนินการแก้ไขปรับปรุง
4. ขั้นการแก้ไขปรับปรุง(Action)เป็นการนำผลมาวิเคราะห์ พิจารณาดันตอสาเหตุ
ข้อบกพร่อง การระดมสมองเพื่อการแก้ไขป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำอีก การกำหนดมาตรฐานการ

ตัดสินใจว่าขั้นตอนการทำงานที่ผ่านมา น่าจะถือเป็นมาตรฐานการทำงานหรือต้องแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

กิตติวัฒน์ สิริเกษมสุข และคณะ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารคุณภาพ 14 ข้อของเดมมิ่ง ดังนี้

1. จงสร้างปณิธานอันมุ่งมั่นแน่วแน่ในการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าหรือบริการ ผู้บริหารจะต้องมีความมุ่งมั่นในเรื่องของการสร้างคุณภาพต้องมีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวอย่างชัดเจน ต้องผูกพันในเป้าหมายอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยมีความอดทนเพียงพอที่จะรอผลลัพธ์ให้เกิดขึ้นและไม่ย่อท้อง่ายๆ การตั้งปณิธานอย่างมุ่งมั่นแน่วแน่นี้ ผู้บริหารควรจะมุ่งเน้น ไปใน 4 เป้าหมายหลัก คือ

- 1.1 นวัตกรรม(Innovation)
- 1.2 การวิจัยและพัฒนา(Research Development)
- 1.3 การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง(Continuous Improvement)
- 1.4 การบำรุงรักษาเชิงป้องกัน(Preventive Maintenance)

2. จงยอมรับปรัชญาใหม่ๆ ของการบริหารคุณภาพ

ผู้บริหารจะต้องยอมรับ “นวัตกรรมแห่งคุณภาพ” เสมือนหนึ่งปรัชญาการดำรงชีวิตหรือลัทธิศาสนา โดยจะต้องทำให้คุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของงานและกระบวนการผลิตให้ได้ เพราะคุณภาพจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพนักงานทุกคนจากการทำงานตามสั่งกลายเป็นสามารถดูแลรับผิดชอบดูแลงานของตนเองได้

3. จงยุติการควบคุมคุณภาพ โดยอาศัยการตรวจสอบ

การควบคุมคุณภาพจะต้องมุ่งที่การควบคุม “กระบวนการผลิต” เป็นสำคัญไม่ใช่อาศัยการตรวจสอบที่ตัวสินค้าที่ผลิตเสร็จแล้วนั้น เพราะการตรวจสอบขั้นสุดท้ายไม่ได้ป้องกันการตรวจสอบความผิดพลาดไม่ให้เกิดขึ้น

4. จงยุติวิธีดำเนินธุรกิจ โดยการตัดสินใจที่ราคาขายเพียงอย่างเดียว

การใช้ราคาขายต่ำสุดมาเป็นเกณฑ์ในการดำเนินธุรกิจเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะราคาขายของสินค้าจะ ไม่มีความหมายใด ๆ หากธุรกิจไม่มีมาตรฐานที่สามารถเชื่อถือได้ในการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของสินค้านั้น ๆ

5. จงปรับปรุงระบบการผลิตและระบบการให้บริการอย่างต่อเนื่อง

การสร้างเสริมคุณภาพให้เกิดขึ้น ไม่ใช่งานที่ทำครั้งเดียวเสร็จเลย แต่เป็นงานที่ต้องทำ

การพัฒนาและปรับปรุงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และต้องทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดไปด้วย
ซึ่งเป็นการลดต้นทุนอย่างถาวร

6. จงทำการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ

ผู้บริหารจะต้องจัดทำแผนการฝึกอบรมและให้การศึกษาแก่พนักงานทุกคนในเรื่อง
ของคุณภาพและการบริหารจัดการคุณภาพ โดยเฉพาะเรื่องของ”การควบคุมคุณภาพเชิงสถิติ
และหาเครื่องมือแห่งคุณภาพ” ประเภทต่าง ๆ

7. จงสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น

การสร้างภาวะผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการทำให้พนักงานเป็นผู้มีงานเอง
ให้ได้เพื่อรับผิดชอบในผลงานของตนเอง โดยการทำถูกต้องตั้งแต่เริ่มต้น(Right the First Time)
นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการสร้างวัฒนธรรมแห่งคุณภาพให้เกิดขึ้นในองค์กร

8. จงกำจัดความกลัวให้หมดไป

องค์กรและผู้บริหารจะต้องสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้หัวหน้างานและพนักงาน
จะต้องกล้าที่จะสอบถามในสิ่งที่ตนเองไม่รู้หรือไม่เข้าใจ โดยไม่ต้องกลัวที่จะแสดงออก
ผู้บริหารต้องเปิด โอกาสและกระตุ้นให้พนักงานกล้าแสดงออกเพื่อเสนอแนะวิธีการปรับปรุง
คุณภาพให้ดีขึ้น

9. จงทำลายสิ่งกีดขวางระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

ผู้บริหารจะต้องกำจัด โครงสร้างที่เป็นอุปสรรคหรือกำแพงที่ขวางกั้นการติดต่อ
ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ให้หมดไปเพื่อให้พนักงานที่อยู่ต่างหน่วยกันแต่มีหน้าที่
เกี่ยวข้องกันกับการปรับปรุงคุณภาพสามารถร่วมมือกัน ได้อย่างเต็มที่

10. กำจัดคำขวัญและเป้าหมาย

คำขวัญและเป้าหมายอาจจะไม่มีความหมายเลยหากปราศจากแนวทางที่ชัดเจนดังนั้น
การใช้คำขวัญและเป้าหมายเพื่อการจูงใจหรือกระตุ้นเตือนนั้นผู้บริหารต้องมั่นใจว่าได้
เสนอแนะวิธีปฏิบัติที่ทำให้สามารถที่จะบรรลุคำขวัญหรือเป้าหมายนั้น ๆ ด้วยแล้ว

11. จงกำจัดจำนวนโควตาที่เป็นตัวเลข

การกำหนดโควตาการกำหนดโควตาการผลิต มักจะทำให้พนักงานในฝ่ายการผลิตมุ่ง
สนใจในปริมาณมากกว่าคุณภาพของผลผลิต ผู้บริหารจึงไม่ควรใช้โควตาการผลิตที่ระบุเป็น
ตัวเลขขึ้นต่ำเพื่อการวัดผลงานของพนักงานเพียงอย่างเดียว

12. จงกำจัดสิ่งกีดขวางความภูมิใจของพนักงาน

การมุ่งเน้นที่เป้าหมายหรือ โควตาการผลิตมากกว่าการมุ่งเน้นที่คุณภาพจะทำให้ความภูมิใจของพนักงานในผลงานของตนเองลดน้อยลงเพราะ ไม่ได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงคุณภาพการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและความพอใจในงานมากขึ้น

13. จงจัดทำแผนการศึกษาและทำการฝึกอบรมบ่อยครั้ง

แผนการศึกษาและฝึกอบรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะรองรับ โครงการพัฒนาแลปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเทคโนโลยีการผลิตเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การฝึกอบรมจึงเป็นการพัฒนาพนักงานและเป็นการลงทุนระยะยาวที่จะมีผลต่อความสำเร็จอยู่รอดขององค์กร

14. จงเลือกมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลง

ผู้บริหารจะต้องจัดองค์กรแนะนำตนเองเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับปรุงคุณภาพด้วยโดยการลงมือปฏิบัติด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของทีมงานและเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องผู้บริหารจะต้องเชื่อมั่นผูกพันในคุณภาพอย่างจริงจังและต้องเป็นการผูกพันในระยะยาวด้วยมิใช่การเฝ้าดูผลสำเร็จในระยะสั้นแต่เพียงอย่างเดียว

การบริหารคุณภาพเป็นการจัดระบบทำงานเพื่อให้ผลงานได้สร้างความพึงพอใจความประทับใจและความมั่นใจแก่ลูกค้า ทั้งภายนอกและภายในสามารถแบ่งระดับการดำเนินงานตามระดับของบุคลากรได้ 3 ระดับ (วรรณิการ์ วงศ์มยุรา, 2552 : 1-2)

1. การบริหารคุณภาพ หมายถึง การกำหนดทิศทางหรือแนวทางอย่างกว้าง ๆ ใน

การดำเนินการซึ่งเป็นการกิจของผู้บริหารระดับสูงสุดในโรงเรียน

2. การจัดการคุณภาพ หมายถึง การนำนโยบายคุณภาพมากำหนดให้เป็นเป้าหมายคุณภาพ จากนั้นจะต้องมีการกำหนดเป็นแผนคุณภาพสำหรับกำหนด การดำเนินงานต่อไปซึ่งจะเป็นภารกิจของผู้บริหารระดับรองลงมา

3. การดำเนินการให้เกิดคุณภาพ หมายถึง การดำเนินการปฏิบัติการให้ผลงานเป็นไปตามคุณภาพ ซึ่งจะต้องมีการตรวจติดตาม ปรับปรุงแก้ไข รวมถึงการป้องกันปัญหาต่อไป

การบริหารคุณภาพต้องอาศัยการทำงานที่ต้องประสานกันด้วยดี เปรียบเสมือนการประสานเสียงคนตรีคั้งนั้นในการบริหารคุณภาพ จึงมีภารกิจหลัก 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan-P)

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do-D)

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบผลการปฏิบัติ (Check-C)

ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (Act-A)

ขั้นตอนทั้ง 4 นี้ จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องกันไปไม่สิ้นสุด ซึ่งเขียนได้ว่า Plan-Do-Check-Act หรือ PDCA ซึ่งเสมือนกับเป็นวงจรอันหนึ่งเรียกวงจรเดมมิง (The Deming Cycle) วงจรหรือวงล้อ (PDCA) ก็คือวิธีการที่เป็นขั้นตอนในการที่ทำให้งานเสร็จอย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และเชื่อถือวางใจได้ โดยการใช้วงจร PDCA เป็นเครื่องมือการบริหารงานอย่างต่อเนื่องในการติดตาม ปรับปรุงพัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมาย

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan-P)

การวางแผนงานจะช่วยพัฒนาความคิดต่างๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมา ในรายละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ(DO)

แผนที่ควรมีลักษณะ 5 ประการดังนี้

1. เป็นไปได้จริง
2. สามารถเข้าใจได้
3. สามารถตรวจวัดได้
4. ใช้หลักพฤติกรรมนิยม
5. บรรลุผลสำเร็จได้

ขั้นตอนการวางแผน

1. กำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน
2. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
3. กำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำ

ที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do-D)

ประกอบด้วยการทำงาน 3 ระยะ

1. การวางกำหนดการ
 - 1.1 การแยกกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องการกระทำ
 - 1.2 กำหนดเวลาที่คาดว่าจะต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่าง
 - 1.3 การจัดสรรทรัพยากรต่างๆ
2. การจัดการแบบเมทริกซ์(Matrix Management)

การจัดการแบบนี้สามารถช่วยดึงเอาผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่างๆ มาได้และเป็นวิธีช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆ

3. การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน

3.1 ให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงานทั้งหมดและทราบเหตุผลที่ต้องกระทำนั้น

3.2 ให้ผู้ร่วมงานพร้อมในการใช้ดุลยพินิจอันเหมาะสมในการปฏิบัติงานด้วยความยืดหยุ่นภายใต้ขีดจำกัดของแนวทางที่กำหนดไว้

3.3 สอนให้ผู้ร่วมงานฝึกกระบวนการทางความคิด โดยการฝึกฝนด้วยการทำงาน

3.3.1 อธิบาย/แสดงให้เห็นว่าทำอย่างไร

3.3.2 ให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้ลงมือปฏิบัติจริง

3.3.3 ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนขณะกำลังฝึกฝน

3.3.4 ยอมรับฟังคำวิจารณ์ของผู้อื่นเพื่อนำมาให้ผู้ร่วมงานได้ปรับปรุงงาน

3.3.5 ใช้เอกสารการวางแผนเป็นอุปกรณ์ในการสอน

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบผลการปฏิบัติ (Check-C)

การตรวจสอบทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนซึ่งมีกระบวนการดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ

2. รวบรวมข้อมูล

3. พิจารณากระบวนการเป็นตอน ๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอน เปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้

4. การรายงานจะเสนอผลการประเมินรวมทั้งมาตรการป้องกันความผิดพลาดหรือความล้มเหลว

4.1 รายงานเป็นทางการอย่างสมบูรณ์

4.2 รายงานแบบย่ออย่างไม่เป็นทางการ

ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (Act-A)

ผลการตรวจสอบ หากพบว่าเกิดข้อบกพร่องเกิดขึ้น ทำให้งานที่ได้ไม่ตรงเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ให้ปฏิบัติการแก้ไขตามลักษณะปัญหาที่พบ

1. ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ

2. ถ้าพบความผิดปกติใด ๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกันเพื่อไม่ให้ความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีก

ในการแก้ไขปัญหาก็เพื่อให้ผลงานได้มาตรฐานอาจจะใช้มาตรการ ดังต่อไปนี้

2.1 การขานโยบาย

2.2 การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน

2.3 ประชุมเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน

ในแนวทางการจัดการศึกษา ถือว่าการศึกษาคือเรื่องส่วนรวม ส่วนรวมจำเป็นต้องรับรู้ความสำเร็จและล้มเหลว การรายงานจึงเป็นภาระหน้าที่หลักของสถานศึกษาจะต้องดำเนินการ

1. สิ่งที่ต้องรายงานได้แก่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแต่ละคน ผลสัมฤทธิ์ของคณะ การขาดเรียน ฯลฯ
2. บุคคล/กลุ่มบุคคลที่ต้องรายงาน ได้แก่ ผู้ปกครอง คณะกรรมการนักเรียน กลุ่มคณะอื่น ๆ กลุ่มนี้ปฏิบัติงานด้วยกัน ผู้ประสานงานกลุ่มโรงเรียน จังหวัด ฯลฯ
3. สาเหตุที่ต้องรายงาน เพื่อให้เห็นถึงความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรครวมทั้งขอความร่วมมือ สนับสนุน
4. ระยะเวลารายงานขึ้นอยู่กับนโยบายโรงเรียน ในแต่ละเรื่องที่จะกำหนดระยะเวลา เช่น ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน ครึ่งปี หรือสิ้นปี

การบริหารคุณภาพเป็นการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานซึ่งมีกระบวนการทำงานอยู่ 4 ขั้นตอน เริ่มต้นด้วยการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การตรวจสอบข้อมูล และการแก้ไข ปัญหา การบริหารคุณภาพจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหาร โรงเรียนประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า วงจรคุณภาพ PDCA เป็นการบริหารคุณภาพที่เน้นคุณภาพของผลผลิตเป็นสำคัญ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในทุก ๆ ส่วนขององค์การจนได้คุณภาพเป็นที่น่าพอใจตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ วงจรคุณภาพ PDCA จึงเป็นขั้นตอนการดำเนินงานที่ทำให้งานเสร็จอย่างถูกต้อง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือการบริหารงาน และประยุกต์ใช้ในโรงเรียนได้ทุกงานเพื่อให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานเป็นนิสัยของการทำงาน สามารถทำให้องค์การประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ บรรลุตามเป้าหมายเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้มีคุณลักษณะตามที่หลักสูตรต้องการ

ผู้วิจัยเห็นว่า การนำวงจรคุณภาพของเคมมิ่งผสมผสานกับวิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาใช้ในพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จะสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนแกคำวิทยาการ ให้เป็นพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลกได้สืบต่อไป

บริบทของโรงเรียนแกคำวิทยาคาร

โรงเรียนแกคำวิทยาคาร ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลแกคำ อำเภอแกคำ จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีบุคลากรสายงานบริหาร 2 คน มีบุคลากรครูจำนวน 23 คน นักเรียน 341 คน (10 มิถุนายน 2552) ได้รับการประเมินรอบสองเมื่อวันที่ 14 ถึง 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 มีการจัดการศึกษา 1 ระดับ คือระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : มัธยมศึกษา

โรงเรียนแกคำวิทยาคารมีสิ่งที่เป็นจุดเด่นที่ต้องรักษาและพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ดังนี้ สถานศึกษามีหลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ผู้เรียนมีวินัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ ครูในโรงเรียนมีความรู้ความสามารถและมีครูเพียงพอ มีการจัดกิจกรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจร ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนแกคำวิทยาคาร มีจุดที่ต้องพัฒนาโดยภาพรวมคือ ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการประเมินรอบสองสิ่งที่ สมศ. ได้เสนอแนะสถานศึกษาจะต้องปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณภาพกับผู้เรียน ในภาพรวมดังนี้ สถานศึกษาควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ห้องสมุด สวนสมุนไพร สวนสุนทรภู์ ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ให้เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนรู้ และมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในขั้นตอน มีการประเมินและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เน้นการพัฒนาผู้เรียนด้านวิชาชีพให้มีรายได้ระหว่างเรียน ควบคู่กับการพัฒนาวิชาการ ควรจัดโครงการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงาน กลุ่ม กระบวนการคิด การบูรณาการ การวัดและประเมินผล และการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อ

พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ให้เป็นไปตามวิธีการและหลักเกณฑ์ที่กำหนดตามกฎหมายกระทรวง ควรพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม สื่อการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเอื้อต่อการบริหารจัดการและการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น การพัฒนาเว็บไซต์ของโรงเรียนให้มีข้อมูลครบถ้วน พัฒนาระบบเครือข่ายให้กว้างขวางขึ้น รวมทั้งพัฒนาอินเทอร์เน็ตที่มีความเร็วสูง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ทองย้อม สาครสูงเนิน(2549 : 78-79) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมและพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียนแบบยั่งยืน ตามแนวทางไตรสิกขา โรงเรียนบ้านอืดคือคอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรม ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียนแบบยั่งยืน ตามแนวทางไตรสิกขาโรงเรียนบ้านอืดคือคอนหวายขม้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research) ผู้ร่วมวิจัยคือข้าราชการครู โรงเรียนอืดคือคอนหวายจำนวน 12 คน กลุ่มตัวอย่าง นักเรียน โรงเรียนอืดคือคอนหวาย ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 เครื่องมือที่ใช้การศึกษาคือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินผลคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียนแบบยั่งยืน ตามแนวทางไตรสิกขา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าแล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณคือค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

การส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียนแบบยั่งยืน โดยใช้โครงการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียนตามแนวทางไตรสิกขา ตามความคิดเห็นของนักเรียนผู้ร่วมวิจัยโดยรวมทั้ง 12 กิจกรรมมีคุณภาพอยู่ในระดับดี และนักเรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม นอกจากนั้นนักเรียนผู้ปกครองและผู้ร่วมวิจัยมีความคิดเห็นว่า โครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียน ตามแนวทางไตรสิกขา เป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ตามแนวทางไตรสิกขาโรงเรียนอื่น ๆ ได้ ผลการจัดกิจกรรมปรากฏว่า นักเรียนได้รับการส่งเสริมด้านความ

มีระเบียบวินัยความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์สุจริตด้านการปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นทางพระพุทธศาสนา ด้านความเมตตากรุณา ด้านความกตัญญูกตเวที และด้านความประหยัด ในภาพรวมอยู่ในระดับดี การดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียน โดยใช้เทคนิคโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์นักเรียนตามแนวทางไตรสิกขา และเทคนิคการพัฒนาบุคลากรสู่มาตรฐานวิชาชีพครู ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม กิจกรรมเข้าแถวดีมีวินัย กิจกรรมนั่งสมาธิก่อนเรียน กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมวันแม่กิจกรรมวันอาลัยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กิจกรรมการอบรมนักเรียนในวันสุดท้าย ศักดิ์สิทธิ์ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมกลุ่มทำความสะอาด กิจกรรมอบรมทรัพย์สินครูนักเรียน และกิจกรรมบันทึกรักทำความดี เป็นวิธีการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ในทางที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีความพร้อมและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการสอนด้านอื่น ๆ ต่อไป

พระครูนิวิฐ วิริยคุณ(2549 : 82-85) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสภาพการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและแนวทางพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ครูผู้สอน โรงเรียนเมธีวุฒิกร จำนวน 55 รูป และนักเรียน โรงเรียนธรรมสารศึกษาศึกษาจำนวน 122 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม

ชนิดตรวจสอบรายการแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า และแบบสอบถามปลายเปิด สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า

ครูและนักเรียนมีความเห็นว่าโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูนดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในระดับมากที่สุด 4 วิธี ครูมีความคิดเห็นว่าวิธีที่ดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเรียงจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปน้อยคือ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

นักเรียนมีความคิดเห็นว่า วิธีดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเรียงจากค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนา

คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสภาพแวดล้อม
ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของครูคือ บุคลากรทุกคน
ของโรงเรียนต้องร่วมมือกันอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมต้อง
ให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากกว่าที่ดำเนินการในปัจจุบัน

แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของนักเรียนคือ ครูสอน
ควรใส่ใจต่อการแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน ให้ขวัญกำลังใจแก่นักเรียนและเป็น
แบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ควรจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงามและให้นักเรียนมีส่วนร่วม กิจกรรม
พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ครูควรควบคุมระเบียบวินัยให้
เคร่งครัดกว่าปัจจุบัน และควรมอบหมายให้นักเรียนควบคุมตนเอง

วีรพงศ์ ถิ่นแสนดี(2550 : 66-67) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดย
กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอเสถียร จังหวัด
กาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการส่งเสริมและการพัฒนา
คุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนสิงห์สะอาด อำเภอเสถียร จังหวัดกาฬสินธุ์โดยใช้
หลักการวิจัยปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis และ Mc Taggaet ประกอบด้วยขั้นการ
วางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผล กลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 3 – 6 จำนวน 40 คน ผู้ร่วมวิจัยได้แก่ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6

จำนวน 5 คน ดำเนินการวิจัยระหว่างวันที่ 18 พฤศจิกายน 2549 ถึงวันที่ 30 มีนาคม 2550
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบทดสอบแบบประเมินแผนการเรียนรู้ แบบ
สังเกต และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลหลายมิติ และ
เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า

นักเรียนขาดคุณธรรมเป็นจำนวนมาก กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาและกำหนด
กรอบการพัฒนา คือ การสร้างความตระหนักในปัญหาและสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ
จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการแก่ครูผู้ปฏิบัติการสอน โดยการประชุมและการ
อบรมเชิงปฏิบัติการและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน 4 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์
สุจริต ความประหยัด ความกตัญญู และความรับผิดชอบ โดยกระบวนการเรียนการสอนแบบ
บูรณาการและการนิเทศกำกับ ติดตามผลการดำเนินงาน พบว่าการประชุมและการอบรมเชิง
ปฏิบัติการทำให้ครูผู้ปฏิบัติการสอนส่วนมาก เกิดความตระหนักในปัญหาด้านคุณธรรม
จริยธรรมและเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณา

การเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมากขึ้น มีความกระตือรือร้นในการบริหารจัดการเรียนการสอนและมีความต้องการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอย่างต่อเนื่องสามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เหมาะสมกับบริบท ซึ่งทำให้พฤติกรรมความมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนพัฒนาขึ้นอยู่ในระดับพึงพอใจในทุกทุกด้าน โดยภาพรวมนักเรียนแสดงออกถึงความมีคุณธรรมจริยธรรมดีขึ้น

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจะประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริงต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งเป็นศาสตร์และเทคนิควิธีการที่หลากหลายซึ่งเป็นศิลป์ในการฝึกฝนพัฒนา ทั้งนี้โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันดำเนินการและเอาใจใส่อย่างจริงจัง

สุณี คุ้มมือ(2550 : 65-66) ได้ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ระดับปฐมวัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแผนการจัดประสบการณ์ชั้นปฐมวัยปีที่ 2 เรื่องความรับผิดชอบที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ศึกษาดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดประสบการณ์ชั้นปฐมวัยปีที่ 2 เรื่องความรับผิดชอบต่อตนเองและศึกษาพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียน ด้วยกิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมการเคลื่อนไหวด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านคอนเปล้า ตำบลบ้านเหลื่อม อำเภอบ้านเหลื่อม จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 6 จำนวน 22 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าประกอบด้วยแผนการจัดประสบการณ์พัฒนาคุณธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติ จำนวน 12 แผน ทำการสอนแผนละ 1 ชั่วโมง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 2 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ แบบประเมินพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนเป็นแบบรูบิก จำนวน 20 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่าแผนการจัดประสบการณ์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติ สำหรับนักเรียนชั้นปฐมวัยปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 89.25/90.45 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ค่าดัชนีประสิทธิผลมีค่าเท่ากับ 0.6693 ซึ่งหมายความว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 69.34 และนักเรียนมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองอยู่ในระดับมาก แผนการจัดประสบการณ์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติ สำหรับนักเรียนชั้นปฐมวัยปีที่ 2 ที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้น

มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถนำไปใช้ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้บรรลุตาม จุดประสงค์ของหลักสูตรได้เป็นอย่างดี

ประยูร พรหมสูตร (2550 : 90-91) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านปะโค สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านปะโค สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาหนองคาย เขต 1 ให้สูงขึ้น โดยนำหลักการวิจัยปฏิบัติการเป็นรูปแบบในการดำเนินการ พัฒนา มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติการ ขั้นสังเกต และขั้นสะท้อนผล กลุ่มผู้ ร่วมศึกษาจำนวน 29 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 4 ฉบับ และแบบประเมินผลคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ของนักเรียนจำนวน 2 ฉบับ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าแล้วนำผลการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการพรรณนาวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณคือ ค่าเฉลี่ย ค่า ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่า

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาก่อนดำเนินการพัฒนา พบว่า ครูผู้สอนขาดความรู้ความ เข้าใจและหลักจิตวิทยาในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมที่พึงประสงค์ โรงเรียนขาดการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ของนักเรียนให้หลากหลายและฝ่ายบริหารขาดการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ทำให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่า เกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนดไว้

2. การดำเนินการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ชุมชนบ้านปะโค ตามกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ จำนวน 2 วนรอบ โดยใช้กลยุทธ์การอบรม เชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์และการ นิเทศภายในอย่างต่อเนื่องจนการดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้

3. ผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียน ชุมชนบ้านปะโค สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ปรากฏดังนี้

- 3.1 ครูมีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ได้อย่างหลากหลายและมีประสิทธิภาพ

3.2 นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านปะโคมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับดี

3.3 นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านปะโค มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปีการศึกษา 2550(76.34)เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2549(69.69) คิดเป็นร้อยละ 9.68

ผลจากการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านปะโค สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 โดยใช้กลยุทธ์การอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์และการนิเทศภายในทำให้ครูได้รับความรู้ความเข้าใจเกิดทักษะในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนส่งผลให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับดี แต่ยังมีนักเรียนส่วนน้อยที่มีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งผู้ศึกษาจะได้มอบหมายให้ครูที่ปรึกษาดำเนินการศึกษาและพัฒนาเป็นรายกรณีต่อไป

บุญฤทธิ์ ปิ่นทับทิม(2550 : 85-86) ได้ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมและแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณธรรมและแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง จำแนกตามจังหวัดที่ตั้งและประเภทโรงเรียน ประเภทกลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนสังกัดอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลางจำนวน 266 คน ได้โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นและการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าสถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากและปานกลางเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยคือความสุภาพต่อมตน ความเมตตา ความบริสุทธิ์ใจ ความอดทนและการให้อภัย
2. คุณธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลางจำแนกตามจังหวัดที่ตั้ง ในสภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คุณธรรมจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจและความสุภาพต่อมตน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนคุณธรรมจริยธรรมด้านความอดทนความ
3. เมตตาและการให้อภัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. คุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง แยกตามประเภทโรงเรียนที่มีการจัดตั้งมูลนิธิและโรงเรียนที่ไม่มีการจัดตั้งมูลนิธิพบว่าทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านความอดทนให้คู่ตัวอย่างจากท่านศาสดามุฮัมมัดด้านความเมตตาให้ช่วยเหลือเด็กกำพร้า ด้านการให้อภัย ไม่ให้โกรธกันเกิน 3 วัน ด้านความบริสุทธิ์ใจให้ทำใจให้บริสุทธิ์ ด้านความสุภาพอ่อนตน จัดสิ่งแวดล้อมด้านมารยาททั้งในโรงเรียนและในห้องเรียน

คุณพล สุนทรรัตน์(2550 : 74-75) ได้ศึกษาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนโรงเรียนนวมินทราชินูทิศมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 12 ห้องเรียน สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่ายเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียนจำนวน 40 คน ทดสอบนักเรียนด้วยแบบประเมินผลการใช้หลักสูตรเสริมที่ประเมินเจตคติ และพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลองทั้งสองกลุ่มแล้ววิเคราะห์พบว่าค่าเฉลี่ยเจตคติ และพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน มัธยมศึกษาเอกชน เมื่อจัดผลของความแตกต่างก่อนการทดลองแล้วปรากฏดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหลังการทดลอง มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ผลการเปรียบเทียบเจตคติการมีคุณธรรมจริยธรรมหลังการทดลองระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกว่ากลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความมีวินัย และความประหยัด กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนความรับผิดชอบความซื่อสัตย์และความขยันหมั่นเพียร มีเจตคติต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมหลังการทดลองระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลองพบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมไม่แตกต่างกัน หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพฤติกรรมด้านความมีวินัยของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 ส่วนความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด และความขยันหมั่นเพียร มีพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

บรรจง ปัทมาลัย(2550 : 76-78) ได้ศึกษาการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน โรงเรียนเชิงกลมวิทยา โดยมีวัตถุประสงค์นี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและแนวทางการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2) เพื่อออกแบบและพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียน โรงเรียนเชิงกลมวิทยา อำเภอปากชม จังหวัดเลย กลุ่มเป้าหมายเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจำนวน 55 คน กลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลเชิงปริมาณประกอบด้วยครู จำนวน 30 คน นักเรียนจำนวน 600 คน ผู้ปกครองจำนวน 600 คน และผู้ได้รับประโยชน์จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินสถิติที่วิเคราะห์ข้อมูลคือร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและแนวทางการพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความคิดเห็นและต้องการให้พัฒนาคุณภาพนักเรียนในด้าน 1) การพัฒนาระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม 2) การส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบและแสดงความสามารถภายในตนเอง อย่างเต็มที่ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบที่ 2 จึงสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพนักเรียน 2 ด้าน 1) การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 2) การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

2. การออกแบบแนวทางในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนแบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ

1) ด้านการมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยกำหนดกิจกรรมการพัฒนาแล้วประเมินคุณภาพตามแบบวัดศักยภาพเด็กไทย นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อเปรียบเทียบกับค่าปกติวิสัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ที่ค่าตำแหน่งร้อยละ 40 2) ด้านการมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ กำหนดกิจกรรมการพัฒนาแล้วประเมินคุณภาพตามแบบวัดทักษะคิดวิเคราะห์โดยภาพรวมนักเรียนมีความสามารถอยู่ในระดับปกติ

3. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนใน 2 ด้าน 1) การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมาก 2) การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับมาก

อนงค์ จันใจ(2550 : 85) ได้ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครฯ การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านเหตุผลความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71) กำหนดเพื่อนำมาเน้นและปลูกฝังให้กับนักเรียน ซึ่งเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกับโรงเรียนทั่วไปในสังกัดกรุงเทพฯของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การสำรวจคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากข้าราชการในสังกัดกรุงเทพมหานครที่ปฏิบัติงานด้านการวัดผลและประเมินผลจำนวน 431 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านเหตุผลความรับผิดชอบเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย ๆ จำนวน 96 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 114 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทั่วไปจำนวน 109 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสำรวจคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสังกัดกรุงเทพฯ และแบบวัดเหตุผลด้านความรับผิดชอบ พบว่า

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่กำหนดโดยโรงเรียนสังกัด

กรุงเทพมหานคร มี 21 คุณลักษณะซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่โรงเรียนส่วนใหญ่กำหนดคือความรับผิดชอบ รองลงมาคือ มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ ซื่อสัตย์ และมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีตามลำดับ

2. เหตุผลความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่ายฯ กับนักเรียนโรงเรียนทั่วไปมีระดับเหตุผลอยู่ในระดับก่อนเกณฑ์ขั้นยี่ด หลักการแสวงหา รางวัล ส่วนความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเครือข่าย ๆ กับนักเรียนในโรงเรียนทั่วไปมีระดับเหตุผลอยู่ในระดับทำตามกฎเกณฑ์ขั้น หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่ายใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีเหตุผลรับผิดชอบโดยรวมและเหตุผลความรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและโรงเรียน เกี่ยวกับการทำตามที่ได้รับมอบหมาย เกี่ยวกับการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือ ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้และเกี่ยวกับการ

ยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไป

4. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีเหตุผลความรับผิดชอบโดยรวมและเหตุผลความรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและโรงเรียน เกี่ยวกับการทำตามที่ได้รับมอบหมาย เกี่ยวกับการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้และเกี่ยวกับการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป สูงกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไป

รัชนี ขมศรีเคน(2551 : 72-73) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนอนุบาลกันทรวิชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย ผู้วิจัย ครูผู้ร่วมวิจัย จำนวน 14 คน นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนอนุบาลกันทรวิชัย จำนวน 250 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โดยแบ่งระยะในการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ คือระยะที่ 1 ระยะสำรวจสภาพปัจจุบันปัญหา ระยะที่ 2 ระยะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research) พบว่า ผลการวิจัยในวงรอบที่ 1 นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์พัฒนาขึ้นมากกว่าก่อนการพัฒนา แต่ยังมีบางส่วนที่ยังไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงวางแผนพัฒนาในวงรอบที่ 2 พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านคุณภาพผู้เรียนที่แสดงถึงผู้เรียนเป็นคนดีมีคุณธรรมกล่าวคือ นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัยปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวที รู้จักประหยัด และมีความภูมิใจในความเป็นไทย เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ก่อนการพัฒนานักเรียนมีระดับพฤติกรรมพัฒนาดีขึ้นกว่าเดิม

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เพค(Peck, 1958 : 347-350) ได้ศึกษาความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานพบว่าความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานขึ้นอยู่กับการศึกษาฝึกวินัย และการฝึกวินัยโดยอาศัยความรักจะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานสูงขึ้นด้วย

โจนส์(Jones. 1960 : 42-48) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกรับผิดชอบของเด็กตามอายุพบว่า เด็กอายุ 9-11 ปีมีความรู้สึกรับผิดชอบน้อยและมีช่วงความรับผิดชอบต่างกัน เด็กอายุ 11-13 ปีมีความรับผิดชอบสูงขึ้นเล็กน้อย และช่วงความรู้สึกรับผิดชอบไม่ต่างกันเลข อายุ 13 ปีขึ้นไป จะมีความรับผิดชอบที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงอายุ 16-17 ปี จะคงที่

ฮอฟแมน(Hoffman. 1970 : 291) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูกับคุณลักษณะจริยธรรม 4 ประการ คือการมีความรู้สึกรับผิดชอบ การยอมรับและสารภาพผิด การยึดหลักแห่งตน การต้านทานสิ่งชั่วร้าย พบว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรักใคร่ในช่วงอายุ 4-13 ปี จะมีลักษณะทางจริยธรรมทั้ง 4 ประการสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักน้อยนอกจากนี้ยังพบว่า การให้เหตุผลในการอบรมสั่งสอนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีอายุ 5 ปี

แบร์(Bear. 1979 : 4961-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ที่มีต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 60 คน ในเมืองไอโอวา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ตและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของสแตนดีฟอร์ด ผลการวิจัยพบว่าปัญหาความประพฤติจะลดลง และวุฒิภาวะทางจริยธรรมจะเพิ่มขึ้นกับเด็กที่มีเซาว์ปัญญาสูงจะมีความก้าวหน้าทางจริยธรรม

เคตตีเฟีย(Ketefian. 1981 : 171-176) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพยาบาลปฏิบัติการจำนวน 79 คน โดยใช้แบบทดสอบคีโอทีของเรสต์ วัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและสร้างแบบทดสอบเจเนนดี(JAND)ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับจรรยาของพยาบาล 7 เรื่องพบว่า 1)มีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรม กับความรู้ ค่านิยมของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 2)มีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างเหตุการณ์เชิงจริยธรรมกับการรับรู้ของพยาบาลในพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ปรากฏจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.5

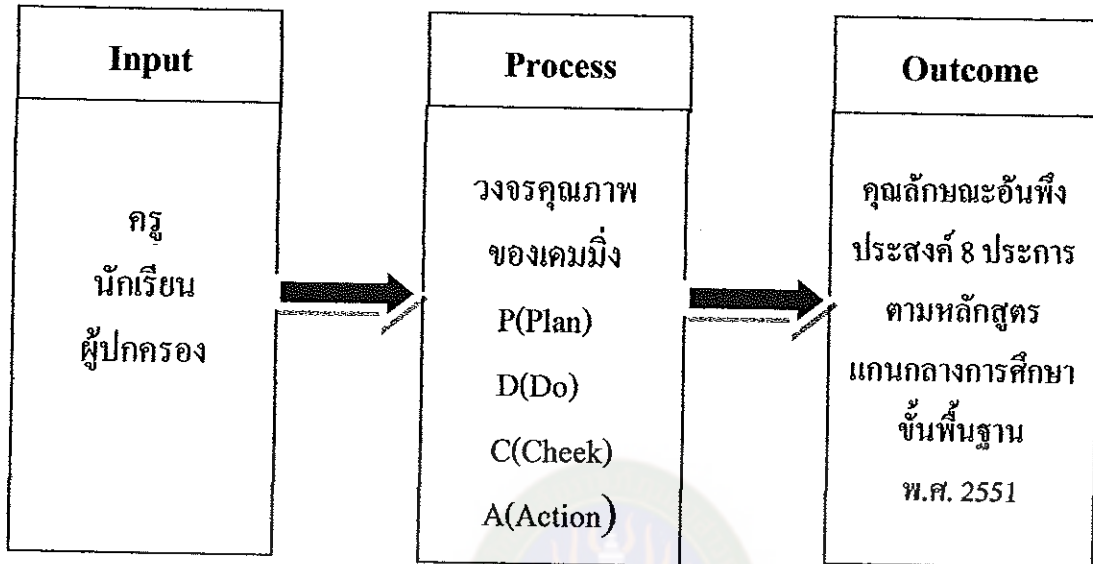
ฟรีเสน-ฟอร์ด(Friesen-Ford. 1997 : A) ทำการศึกษาเจตคติและความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับวิจัยนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในรัฐสแคตเซวันประเทศแคนาดา ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองต้องการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติทางด้านวินัยที่นำไปใช้กับเด็กของตนในโรงเรียน ชอบที่จะได้รับแจ้งทางโทรศัพท์ในสัญญาณแรกที่สุดเกี่ยวกับพฤติกรรมเด็กของตน ซึ่งแทรกแซงความสามารถทางการเรียนของเด็ก แบ่งรับแบ่งปฏิเสธเกี่ยวกับการลงโทษทางร่างกายอันเป็นการปฏิบัติทางวินัย “สถานสุดท้าย” และแบ่งความเห็น

ออกเป็น 2 ฝ่ายเท่าๆ กันว่าการปฏิบัติเช่นนี้ควรจะถูกห้ามจากโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดนี้หรือไม่ การทำร้ายร่างกายด้วยอาวุธ การคมกาว และการกระทำอย่างป่าเถื่อนเหล่านี้ ผู้ปกครองประมาณค่าว่ารุนแรงน้อยที่สุด การประชุมครูและนักเรียนนั้น ผู้ปกครองเห็นว่า เป็นมาตรการทางวินัยที่รุนแรงที่สุดสำหรับพฤติกรรมที่ผิดเกี่ยวกับการต่อต้านสังคม พฤติกรรมทางเพศ และพฤติกรรมละเมิดสิทธิผู้อื่น ซึ่งโรงเรียนใช้วิธีการประชุมครูและนักเรียนนั้นผู้ปกครองประมาณค่าว่าเป็นการปฏิบัติทางวินัยที่เหมาะสมที่สุด

เฮนสัน(Henson, 2000 : 131-A) ได้ศึกษาความรับผิดชอบตามที่เข้าใจของผู้ที่จะเป็นครู เพื่อการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนของตน มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่า ใครที่ครูก่อนประจำการ เห็นว่าควรรับผิดชอบต่อการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนของตน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตอบคำถามในวารสารทางวิชาการ 2 ชื่อ จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นครูก่อนประจำการ คือ โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมทางจริยธรรมมากเพียงใด วารสารทางวิชาการของนักศึกษาฝึกสอนกล่าวถึงบทบาทของโรงเรียน หรือชุมชนครูและผู้ปกครอง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบคำถามเชื่อว่าบทบาทของโรงเรียนเป็นสภาพแวดล้อมทางจริยธรรม เนื่องจากผูกติดกับจริยธรรมของกระบวนการสอน ผู้ตอบคำถามเห็นว่าครูเป็นผู้นำทางจริยธรรมและเป็นตัวแทนการให้จริยธรรม ซึ่งควรจะได้รับ ผิดชอบต่อการพัฒนาระบบความเชื่อของนักเรียน นักศึกษาฝึกสอนรู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบต่อถึงแม้ว่าครูจะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม เพื่อศึกษาหาวิธีและเหตุผล ผู้ตอบไม่ทุกคนเชื่อว่าโรงเรียน และครูควรจะมีบทบาทการพัฒนาจริยธรรม ผู้ตอบจำนวนมากแสดงว่าสภาพแวดล้อมของบ้าน หรือผู้ปกครองมีความรับผิดชอบสูงต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุตรตน ผู้ตอบที่เรียนวิชาเอกมัธยมศึกษาส่วนมากรู้สึกว่าจะโรงเรียนล้มเหลวในเป้าหมายของการเป็นผู้มีจริยธรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จำเป็นต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐานระดับคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน สภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ ต้องดำเนินการวิจัยโดยผสมผสานความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันทุกฝ่าย ผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารจากบุคคลที่ดำเนินการวิจัยมาแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าว ในการวิจัยครั้งนี้จะเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงปฏิบัติเป็นกิจวัตร มีการผสมการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าจะเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย